

Πειραιϊκό Ορόσημο

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ
«ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ»

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2008
ΤΕΥΧΟΣ 25

“ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΟΡΟΣΗΜΟ”

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ: 5702

Τριμηνιαία Έκδοση του Συλλόγου
“ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ & ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ”
Αλκιβιάδου 229, 185 36 Πειραιάς

Τηλ.: 210-42.88.018 - Τηλ. & Φαξ 210-42.88.017

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ
Δερβενακίων 24, 185 45 Πειραιάς, Τηλ. 210-4060000

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

ANNA ΠΑΤΕΣΤΗ

ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

(Ακτή Μουτσοπούλου 44, 185 36 Πειραιάς Τηλ.: 210-4533435)

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΓΕΩΡΓΙΑ & ΜΑΡΙΑ - ΕΛΕΝΗ ΜΟΥΡΟΥΣΙΑ Ο.Ε.

Κολοκοτρώνη 144, 185 36 ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΤΗΛ.: 210-41 82 591, 210-4537521, Φαξ: 210-45 32 911

Διανέμεται ΔΩΡΕΑΝ

ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή (ολική, μερική, περιληπτική, κατά παράφραση ή διασκευή απόδοσης) του περιεχομένου του περιοδικού με οποιονδήποτε τρόπο (μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογραφήσεως ή άλλο), χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη.

Τα ενυπόγραφα άρθρα δεν εκφράζουν υποχρεωτικά τις απόψεις του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ
Α΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ
Β΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΡΤΕΜΑΚΗΣ
Γ΄ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ:	ANNA ΠΑΤΕΣΤΗ
ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ	ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ-ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΠΟΥΤΑΣ
ΟΙΚΟΝ. ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ:	ΑΡΧΟΝΤΟΥΛΑ ΑΝΔΡΕΑΔΗ
ΥΠΕΥΘ. ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ	
& ΔΗΜΟΣ. ΣΧΕΣΕΩΝ:	ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΥΠΑΡΙΣΣΗ
ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ:	ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΒΛΑΜΟΣ
	ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΔΑΡΑΚΛΗΣ
	ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΜΠΟΥΛΙΕΡΗ
	ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

Ετήσιες συνδρομές Μελών και πάσης φύσεως έκτακτες οικονομικές εισφορές Μελών και Φίλων του Συλλόγου μπορούν να κατατεθούν και στο Λογαριασμό 071/296045-13 της Εθνικής Τράπεζας

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:

Η Ηετιώνεια, στο κλασικό σχέδιο του Dodwell (1806)

ΚΑΙ ΠΑΛΙ “ΠΕΡΙ ΝΕΩΣΟΙΚΩΝ”

Στο λιμάνι της αρχαίας Μουνιχίας (σημερινό Μικρολίμανο) υπήρχαν πολλοί νεώσοικοι, ερείπια των οποίων σώζονται μέχρι τις μέρες μας. Επειδή περνά τακτικά από εκεί, έβλεπα περιφραγμένο τον χώρο αυτό και κατά καιρούς υπήρχαν άνθρωποι της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας που επιμελούνταν τα ευρήματα. Ώσπου κάποια μέρα είδα, με μεγάλη μου έκπληξη, πινακίδα με αριθμό αδειας για την ανοικοδόμηση κτιρίου στον χώρο αυτό.

Σήμερα βέβαια δεν υπάρχει πια η πινακίδα γιατί, όπως πληροφορήθηκα, κάποιοι κάτοικοι της περιοχής κινητοποιήθηκαν, φθάνοντας στον εισαγγελέα για να ερευνηθεί ποια πολεοδομία έδωσε την άδεια ανοικοδόμησης.

Αυτή η ιστορία μου έδωσε την αφορμή να ψάξω και να μάθω περισσότερα πράγματα για τους νεώσοικους, που υπήρχαν στα λιμάνια του Πειραιά και πόσο σημαντικοί ήταν.

Οι νεώσοικοι ήταν υπόστεγα κάτω από τα οποία ανελκύνονταν, κατά την αρχαιότητα, τα πλοία και παρέμεναν εκεί προστατευμένα από τις καιρικές συνθήκες και επισκευάζονταν αν υπήρχε ανάγκη. Αυτά συνέβαιναν κυρίως τους χειμερινούς μήνες, κατά τους οποίους την εποχή εκείνη τα πλοία, κατά κανόνα, δεν ταξίδευαν.

Ο νεώσοικος σε γενικές γραμμές αποτελείτο από ένα κεκλιμένο επίπεδο από πλάκες που λεγόταν νεωλκός, το οποίο προχωρούσε και κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας και από μία στέγη από κεραμίδια, η οποία στηριζόταν πάνω σε δύο παράλληλες σειρές από πέτρινες κολόνες. Συνήθως οι νεώσοικοι κατασκευάζονταν ο ένας δίπλα στον άλλο κατά ομάδες, τρεις έως τέσσερις, και ονομάζονταν "ομοτεγείς".

Η ανέλκυση των πλοίων μέσα στους νεωσοίκους γινόταν από άνδρες που ωθούσαν με τη βοήθεια βαρούγκου, το οποίο βρισκόταν εγκατεστημένο στο άκρο του νεωσοίκου προς την ξηρά μέσα από τον τοίχο*.

Στην αρχαιότητα κάθε πολεμικό λιμάνι ή ναύσταθμος είχε περίπου τώσους νεωσοίκους όσα ήταν και τα πλοία που παρέμεναν μέσα στο λιμάνι. Η ιστορία αναφέρει ότι στα χρόνια της ακμής της ναυτικής ηγεμονίας της Αθήνας, στον ναύσταθμο της Μουνιχίας υπήρχαν 82 νεώσοικοι και στον ναύσταθμο της Ζέας 196 νεώσοικοι.

Την περίοδο που λάμβαναν χώρα οι εργασίες εκβάθυνσης του λιμανιού της Ζέας, ανασύρθηκαν από τον βυθό πολλά μέρη από τους κίονες των νεωσοίκων, τα οποία βρίσκονται στο Ναυτικό Μουσείο της Ελλάδος, στον Πειραιά. Η αρχαιολογική έρευνα έφερε στο φως πολλά κατάλοιπα νεωσοίκων, ιδίως στα λιμάνια του Πειραιά. Στη Ζέα και τη Μουνιχία βρέθηκαν κατάλοιπα νεωσοίκων για τα πολεμικά πλοία και στον Κάνθαρο για τα εμπορικά πλοία.

Μέχρι και τον 19° αιώνα σώζονταν πολλά κατάλοιπα θεμελίων των νεωσοίκων αυτών, τα οποία μεταγενέστερα προσχώθηκαν και έγιναν δρόμοι. Με αφορμή αυτό το τελευταίο, αλλά και την άδεια ανοικοδόμησης στην οποία αναφερθήκαμε στην αρχή, προκύπτει ένα δίλημμα που διχάζει τόσο τους επιστήμονες όσο και τους απλούς πολίτες που αγαπούν τον τόπο τους και επομένως, αναπόδραστα, και την πολιτιστική κληρονομιά του.

Η πατρίδα μας είναι γεμάτη από αρχαία, τα περισσότερα εκ των οποίων είναι σημαντικά, όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και για ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο. Ποιος δεν θα ήθελε αυτά τα αρχαία ευρήματα που η αρχαιολογική σκαπάνη ή διάφορα τυχαία γεγονότα φέρνουν στο φως, να παραμένουν εκεί, να συντηρούνται και να γίνονται αντικείμενο μελέτης και θαυμασμού στον φυσικό τους χώρο;

Από την άλλη το παραπάνω θα είχε σαν αποτέλεσμα να μην ανοικοδομηθεί τίποτα και ποτέ, αφού αρχαία ευρήματα μεγαλύτερης ή μικρότερης σημασίας βρίσκονται διάσπαρτα κάτω από το μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής γης.

Η αριστοτελική "μεσότης", στην περίπτωση μας, μάλλον θα έδινε την ενδελεγγμένη λύση, έτσι ώστε από τη μία τα σημαντικότερα μνημεία να μπορούν να μείνουν εκεί που πάντοτε βρίσκονταν-και από την άλλη να μπορέσει το νεοελληνικό κράτος να λειτουργήσει χωρίς να βρίσκεται κυριολεκτικά (παρά μόνο μεταφορικά) στο περιθώριο της αρχαίας Ελλάδας!

ANNA ΠΑΤΕΣΤΗ

* Τα πληροφοριακά στοιχεία για τους νεωσοίκους έχουν ληφθεί από την Εγκυκλοπαίδεια "Πάπυρος - Λαρούς".

Η ΑΠΟΨΗ ΜΑΣ

Απελευθερώνεται ο χώρος για το Αρχαιολογικό Πάρκο

ΓΙΑΝΝΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Προέδρον του Συλλόγου

«Φίλοι Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά»

Ανα - ένα τα μεγάλα εμπόδια φεύγουν. Το Αρχαιολογικό Πάρκο στην είσοδο του Πειραιά, όπου υπάρχουν οι αστικές πύλες της αρχαίας πόλης, αρχίζει να "σχηματίζεται" κομμάτι - κομμάτι σαν ένα παζλ.

Χρειάστηκε πολύς κόπος, αγώνας και επιμονή, προσήλωση στο στόχο, συσκέψεις και επισκέψεις στα Υπουργεία, νομική και επιστημονικοτεχνική στήριξη των επιχειρημάτων μας, προς όλους τους εμπλεκόμενους φορείς και υπηρεσίες.

Αρκετές φορές είχαμε φτάσει στην "πηγή" χωρίς να καταφέρουμε "να πιούμε νερό".

Εμπλοκές, γραφειοκρατικά κωλύματα και συμφέροντα μας εμπόδιζαν να πετύχουμε τον στόχο μας σε σύντομο χρόνο.

Τώρα το μεγαλύτερο μέρος του υπό διαμόρφωση Αρχαιολογικού Πάρκου έχει απελευθερωθεί.

Ήδη έχουν αναδειχθεί στη μία πλευρά της οδού Πύλης οι αρχαιότητες, έχει κατασκευαστεί ένας όμορφος πεζόδρομος καθώς και το Μουσείο της ιστορίας του Αρχαίου Πειραιά. Ας θυμηθούμε πως ήταν πρώ-

*Το Αρχαιολογικό Πάρκο,
ένας από τους σημαντικούς
μας στόχους, αρχίζει να
υλοποιείται.*

*Η σύγχρονη πόλη θα
συνυπάρχει και θα
συνδιαλέγεται με την
ιστορία της αρχαίας πόλης*

τα αυτή η περιοχή: Ξυλαποθήκες, το κτίριο της Πυροσβεστικής, ο πρώην κινηματογράφος "Πειραιάς", το κτίριο της "Αντιφθισικής Εταιρείας" και το "Βαρελάδικο".

Κάθε ένα από αυτά τα απαλοτριωθέντα κτίρια κρύβει μια

ολόκληρη ιστορία αγώνα από τον Σύλλογό μας.

Σειρά έχει τώρα το παλιό κτίριο όπου στεγαζόταν το "SILO". Είμαστε περήφανοι γιατί στα σχετικά λίγα χρόνια ύπαρξης και δράσης του Συλλόγου "Φίλοι του Αρχαιολογικού Μουσείου Πειραιά" έχουμε καταφέρει αρκετά, πάντα σε συνεργασία με ΚΣΤ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

Η ανάδειξη των αρχαιοτήτων σε συνδυασμό με την ανάπλαση του χώρου θα αναβαθμίσει την περιοχή της Γούβας, θα δημιουργήσει μια καλύτερη εικόνα στην είσοδο του Πειραιά και ένα τεράστιο ελεύθερο χώρο.

Το Αρχαιολογικό Πάρκο, ένας από το σημαντικούς μας στόχους αρχίζει να υλοποιείται. Η σύγχρονη πόλη θα συνυπάρχει και θα "συνδιαλέγεται" με την ιστορία της αρχαίας πόλης.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ
Αρχαιολόγου - τ. Εφόρου Αρχαιοτήτων

Σε προηγούμενα τεύχη του Πειραϊκού Ορόσημου είχαμε εξετάσει τους θεσμούς που διέπουν τη λειτουργία της αθηναϊκής δημοκρατίας τόσο σε κεντρικό (τεύχη 19) όσο και σε τοπικό (16) επίπεδο, καθώς και κάποιες από τις αρνητικές πλευρές τους (τεύχος 24).

Είναι αυτονόητο ότι προϋπόθεση της λειτουργίας μιας πραγματικής, δηλαδή άμεσης δημοκρατίας, όπως η αθηναϊκή, είναι εκτός από το δημοκρατικό θεσμικό πλαίσιο, η ύπαρξη ενός καθεστώτος ισότητας -ανεξάρτητα καταγωγής, κατοικίας ή οικονομικής δύναμης- το οποίο θα μπορεί να παρέχει σε κάθε πολίτη τις πρακτικές δυνατότητες όχι μόνο να διαμορφώσει ο ίδιος και να διατυπώσει δημόσια- τη γνώμη του για τα κοινά, αλλά και να συμμετάσχει ενεργά και με ίσους όρους στη ζωή και στη διαμόρφωση του μέλλοντος της κοινότητας. Αυτό που θα θέλαμε να εξετάσουμε σήμερα είναι σε ποιο ακριβώς βαθμό η κλα-

σική αθηναϊκή δημοκρατία πέτυχε να εξασφαλίσει στους ελεύθερους πολίτες την πολιτική ισότητα και την αναγκαία προς τούτο οικονομική και πνευματική ανεξαρτησία (μίνιμουμ διαβίωσης, γνώσεων και πληροφόρησης).

Η κλασική Αθήνα δεν ήταν μια αταξική κοινωνία. Η βασική ανισότητα συνδεόταν (όπως συμβαίνει με όλες τις προκαπιταλιστικές κοινωνίες) με την κατοχή της γης. Αυτό υπήρξε και το κριτήριο για τη διάκριση των σολώνειων τιμοκρατικών (εισοδηματικών) τάξεων των πεντακοσιομεδίωνων, των ιππέων και ζευγιτών¹, που αντικατέστησε στις αρχές του 6ου αι.π.Χ. την αριστοκρατική οργάνωση των γενών. Οι τάξεις εκείνες είχαν βέβαια ουσιαστικά χάσει τον 5ο (ακόμα περισσότερο αυτό ισχύει για τον 4ο αι.) τον αρχικό θεσμικό ρόλο τους, χωρίς τούτο να σημαίνει ότι καταργήθηκαν και οι οικονομικές -κατά συνέπεια και οι κοινωνικές- διαφορές. Έτσι, υπάρχουν πάντα τα μεγάλα τζάκια (οι αριστοκράτες με τα κλει-

στά *club* τους, τις *εταιρείες*, και γενικά οι "ολίγοι" πλούσιοι (μεγαλοκτηματίες και επιχειρηματίες), τα προνόμια τους όμως περιορίζονταν πλέον, την εποχή του Περικλή, σε ορισμένα, κυρίως θρησκευτικά, αξιώματα και στην αποκλειστικότητα του ιππικού, (εικ.1) που ήταν και το καμάρι τους. Υπάρχει μετά η τάξη των μεσαίων αγροτών, η ραχοκοκαλιά της κλεισθένειας πολιτείας, που γνωρίζουμε τόσο καλά από τον Αριστοφάνη. Είναι αυτοί που μπορούν να συντηρηθούν με τα έσοδα των κτημάτων τους, τα οποία καλλιεργούν με 2-3 δούλους, και να αγοράσουν τον οπλισμό τους. Τέλος είναι η μάζα των θητών που ζούν από το μεροκάματο και υπηρετούν στο στόλο σαν κωπηλάτες.

Η εικόνα της οικονομικής ανισότητας γίνεται πιο συγκεκριμένη -και πιο ανησυχητική για το πραγματικό περιεχόμενο της δημοκρατίας- όταν προχωρήσουμε στον υπολογισμό, με βάση στοιχεία, των πραγματικών (οικονομικών) συσχετισμών ανάμεσα στις παραπάνω κατηγορίες των αθηναίων πολιτών του 4ου αι.π. Η έκταση της Αττικής γης υπολογίζεται σε 2.400 χλμ² από τα οποία καλλιεργήσιμα είναι (με τους πιο αισιόδοξους υπολογισμούς) τα μισά, δηλαδή περίπου 1.200 χλμ² (κατ άλλους, Jarde, Garnsey 20 - 30% ή 558- 720 χμ²). Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Osborne², από τους περίπου 30.000 Αθηναίους, οι 2.000 πλουσιότεροι (το 7,5%) κατέχουν το 30% της γης (περίπου 400.000 στρέμματα, στα οποία πρέπει να προσθέσουμε τα 100 χλμ² της δημόσιας γης που μίσθωναν οι ίδιοι από την πόλη), που καλλιεργούνταν προφανώς από δούλους, καθώς ούτε μισθωτές αναφέρονται ούτε ε-

Εικόνα 1: Αποκατάσταση ενός μνημείου των ιππέων της Λεοντίδος φυλής από την Αγορά των Αθηνών, 402 αι.π.Χ. (σχέδιο Dinsmoor)

πύργοι και καλλιεργητές. Από τους υπόλοιπους οι 8 - 10.000 είναι οπλίτες καθώς διαθέτουν την ελάχιστη απαιτούμενη περιουσία των 40 στρ. (συνολικά 400.000 στρ.), οι 10.000 έχουν μια μικρή περιουσία περίπου 15 στρ. (συνολικά 150.000 στρ.), ενώ 5.000 είναι ακτήμονες. Σε παρόμοια συμπεράσματα καταλήγουν και άλλοι ερευνητές π.χ. η Foxhall, που υπολογίζει ότι από ένα σύνολο 22.000 πολιτών, περίπου 1.000 είχαν μια περιουσία μεταξύ 200 και 500 στρ. (σ' αυτούς συγκαταλέγονται οι 800 της "λειτουργικής τάξης"), άλλοι 1.000 μεταξύ 100 και 200 στρέμματα, ενώ περίπου 10.000 νοικοκυριά βρισκόνταν στο επίπεδο του όρου διαβίωσης διαθετόντας 55- 100 στρ. και 10.000 κάτω από το επίπεδο αυτό (από αυτούς 5.000 είναι ακτήμονες). Εφόσον, σύμφωνα με τους πιο συντηρητικούς υπολογισμούς, το 9% των Αθηναίων (2.000 νοικοκυριά) έλεγχε το μισό περίπου της καλλιεργήσιμης γης, ήταν φανερός ο κίνδυνος για την αθηναϊκή κοινωνία από τη δημιουργία σχέσεων και πλεγμάτων εξάρτησης, με σοβαρές πρακτικής φύσεως συνέπειες στην καθημερινότητα, π.χ. ως προς τις ανάγκες βοσκής, υλοτομίας, άρδευσης ακόμη και διόδου, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων, πολέμων κλπ., και στην πολιτική, η οποία θα έπαιρνε τη μορφή της αριστοκρατικής πατρωνείας του δήμου, που

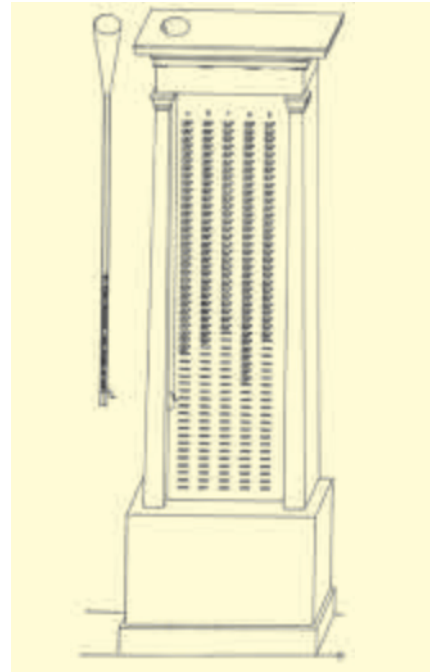

Εικόνα 2: Κάθε Αθηναίος ήταν εφοδιασμένος με μία ταυτότητα, σφραγισμένη με την κουκουβάγια ή το γοργόνιο, όπου αναγραφόταν το όνομα, το πατρώνυμο το δημοτικό του και ο αριθμός του τομέα του δικαστηρίου, του οποίου ήταν μέλος (δικαστικών πινάκων). Όταν πρόκειτο να γίνει δικαστήριο τα πινάκια όσων επιθυμούσαν να μετασχούν στη διαδικασία τοποθετούνταν στις σχισμές του κληρωτηρίου (δεξιά) και κληρώνονταν οι δικαστές της ημέρας

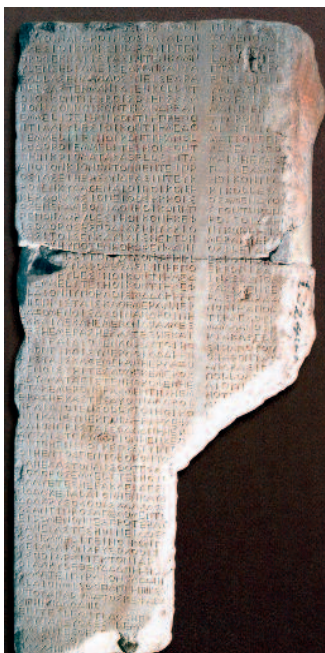
βλέπουμε να σκιαγραφείται στις σχέσεις του Κίμωνα με τους συμπολίτες του, όπως περιγράφονται από τον Πλούταρχο.

Η αντιμετώπιση -στο πολιτικό, οικονομικό και ιδεολογικό επίπεδο- των προβλημάτων λειτουργίας της δημοκρατίας που προέκυπταν από τις ιδιοκτησιακές ανισότητες και τις αριστοκρατικές παραδόσεις ήταν το έργο του Περικλή και των διαδόχων του αρχηγών της δημοκρατικής παράταξης.

Ως προς το πρώτο, η λύση συνίστατο στην ενίσχυση και ριζοσπαστικοποίηση -παρά τις απόπειρες ανατροπής του το 411, το 404- έως

τη μακεδονική κατοχή του τέλους 4ου αιώνα, του καθεστώτος της άμεσης δημοκρατίας: της πολιτικής παντοδυναμίας της εκκλησίας του δήμου, των (λαϊκών) δικαστηρίων και του καθεστώτος των περίπου 139 δήμων, ενός πολιτικού συστήματος, που έδινε την απόλυτη πολιτική εξουσία στο λαό ανεξαρτήτως

[illegible]

αὐτοῦ λέγει (3)·	Σὺ οὐκ ἐλπίσας,	
ἀλλ' ἐπελπίσας ἐπὶ τῇ χάριτι,		
μήτις (3) λέγει, 5 οὐδὲ ποτε ἐπὶ ἀποδόσει τοῦ νόμου		
διεσπόμενος.		
135	Ὁ γὰρ ἐπεὶ ἐλπίσας ἐπὶ αὐτῇ χάριτι,	
καὶ τὴν χάριν ἐπὶ τῇ χάριτι,		
ἀλλ' οὐκ ἐπὶ ἀποδόσει ὅτι		
ἀμαρτίας,	5	ἔσθω, 3 οὐ
ὅτι τὸς φερουσίν (ἐπὶ χάριτι καὶ ἐλπίδι).		
Σ' οὐκ ἐστι καὶ ἀποδοσις.		
(ὡς ἐλπίσας) χάριτι (καὶ τὴν ἀποδοσίαν),		
ἐπελπίσας τοῦ ἀποδοῦναι ἀποδοσίαν		
ἐλπίσας, καὶ οὐδὲν δι' ἐλπίσας		
νόμιζε ἐσθωται (ἀμαρτίας), καὶ οὐδὲν		
136	ἀποδοσίν αὐτοῖς, ἐπὶ χάριτι καὶ νόμῳ καὶ ἀποδοσίᾳ	8
ὅτι καὶ τὸν νόμον καὶ τὴν ἀποδοσίαν		
ἐλπίσας καὶ τὴν ἀποδοσίαν, ἐπελπίσας τοῦ		
ἀποδοῦναι ἀποδοσίαν, καὶ οὐδὲν		
135	ἐλπίσας ἐλπίσας ἀμαρτίας, καὶ ἐλπίσας αὐτοῖς,	
(ἐλπίσας) ὅτι· Μὴ καὶ οὐκ ἀποδοσὶν		
ὅτι καὶ τὸν νόμον,	12	λέγει
Σ' οὐκ ἐστι καὶ ἀποδοσις καὶ ἀποδοσίαν		
ἐπελπίσας ἀποδοσίαν, ἐπελπίσας τοῦ		
ἀποδοῦναι ἀποδοσίαν, καὶ οὐδὲν		
ἐλπίσας ἐλπίσας ἐλπίσας,		
136	ἐλπίσας αὐτοῖς, ἐπὶ χάριτι καὶ νόμῳ	13
ἐλπίσας αὐτοῖς (καὶ ἀποδοσίαν) ἐπὶ χάριτι		
καὶ νόμῳ.	52	λέγει, 4 οὐ

[illegible]

Εικόνα 3: Θραύσμα στήλης με τον οικονομικό απολογισμό της κατασκευής του Ερεχθείου (408/7 π.Χ.). Μετάφραση Χ. Κριτζά. Η επιγραφή είναι εξαιρετικά πολύτιμη για τις πληροφορίες που δίνει σχετικά με τις αμοιβές των διάφορων κατηγοριών εργαζομένων.

εισοδηματικής τάξης, ενώ συγχρόνως αποτελούσε γι αυτόν μια συνεχή σχολή πολιτικής αγωγής, μάθησης και άσκησης στη διαχείριση των κοινών. Πάνω σ' αυτό όμως μιλήσαμε σε προηγούμενα άρθρα του περιοδικού.

Το δεύτερο -και απαραίτητα συμπλήρωμα του πρώτου- ήταν η εξασφάλιση σε κάθε Αθηναίο πολίτη του υλικού υποβάθρου της ζωής, που αποτελούσε την απαραίτητη προϋπόθεση για την πραγματική απεξάρτηση από την κηδεμονία των πλουσίων (των "καλών καγαθών" ή των "ολίγων" όπως αυτοαποκαλούνταν) και για την ελεύθερη από οικονομικές έγνοιες και εξαρτήσεις και ενεργό συμμετοχή στα κοινά πράγματα, την πολιτική και τον πολιτισμό. Το σκοπό αυτό η δημοκρατία τον πέτυχε αφενός με την ανακατονομή του εισοδήματος (μέσω των λειτουργιών και των εισφορών που επιβαρύνουν τους πλουσίους³) και αφετέρου με τη σταδιακή -αρχίζοντας από τον Περικλή και τελειώνοντας με το Λυκούργο- εγκατάσταση ενός με σημερινούς όρους θα λέγαμε ιδιότυπου "σοσιαλιστικού" καθεστώτος μισθοδότησης των στρατιωτικών (ημερήσιος μισθός για οπλίτες και ναύτες) όπως και των πολιτικών υπηρεσιών (αποζημίωση για τη συμμετοχή στα δικαστήρια (εικ. 2α-β), την εκκλησία, τη βουλή και τα αξιώματα της πολιτείας), που συμπλήρωναν έκτακτες ενισχύσεις στους απόρους. Μέσα στο ίδιο πνεύμα, το σύστημα της στρατιωτικής και δημόσιας μισθοδοσίας συμπλήρωνε η εξασφάλιση εργασίας χάρη σε ένα μαγαλόπνοο πρόγραμμα μεγάλων έργων, (σ' αυτό χρωστάμε τη σημερινή μορφή της Ακρόπολης) για όλους εκείνους που δεν μπορούσαν να στρατευθούν, που εγκαινιάστηκε από τον Περικλή⁴ (εικ. 3α-β-γ), αλλά και η μέριμνα για διατήρηση της σταθερότητας, σε περιόδους κρίσης, των τιμών των βασικών ειδών διατροφής, με επεμβάσεις στην αγορά και ενδεχομένως με την προσαρμογή των μισθών. Είναι αυτονόητο ότι η εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τα μέσα του παρείχε η αθηναϊκή ναυτική αυτοκρατορία, δηλαδή

την κυριαρχία των θαλασσών και το συμμαχικό φόρο. Για παράδειγμα, τον 4ο αι., όταν πλέον αυτή αποτελεί παρελθόν, η επάρκεια σε σιτηρά θα απαιτήσει ειδική νομοθεσία, που επιβάλλει σε όλους τους σιτεμπόρους (πολίτες ή μετοίκους) να ξεφορτώνουν στον Πειραιά, όπου έπρεπε να διατεθούν τα δύο τρίτα του φορτίου. Με τα δημόσια οικονομικά της αρχαίας Αθήνας θα ασχοληθούμε όμως σε ένα άλλο άρθρο. Το γεγονός είναι ότι χάρη σ' αυτά τα μέτρα, επιτεύχθηκε η διεύρυνση της πολιτείας σε ολόκληρο το πολιτικό σώμα. Την πλήρη πολιτική ένταξη σ' αυτήν των θητών, όσων δηλαδή δεν είχαν την απαιτούμενη κτηματική περιουσία ή ζούσαν με την εργασία των χεριών τους ή το μικρεμπόριο, επέβαλε εξάλλου η συνεχώς αυξανόμενη σημασία για την αθηναϊκή δημοκρατία του στόλου, όπου αυτοί κατά κανόνα υπηρετούσαν, αλλά και η ίδια η συρρίκνωση της "μεσαίας" τάξης. Πραγματικά, ήδη πριν από τον Πελοποννησιακό πόλεμο έχουν πρακτικώς εξαφανιστεί οι διαφορές με τη τάξη των μικρομεσαίων αγροτών (ζευγιτών) π.χ. ως προς την εκλογή στα περισσότερα αξιώματα της πολιτείας, για να εξαλειφθούν τελείως με τη καθιέρωση, πριν από τα μέσα του 4ου αι., της γενικής υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας (της *εφηβείας*) και του εξοπλισμού από το δημόσιο (εικ.4).

Το πραγματικό κατόρθωμα και η κορύφωση της πολιτικής του Περικλέους, ήταν όμως η δημιουργία όχι μιας άνευρης "*κοινωνίας προνοίας*", αλλά μιας μοναδικής ανθρώπινης κοινότητας, που χαρακτήριζε η συμμετοχή όλων σε μια ανεπανάληπτη δημιουργική πνευματική περιπέτεια, τα έργα της οποίας θα φωτίζουν για πάντα την ανθρωπότητα. Οι εκατοντάδες και χιλιάδες άνθρωποι που για ολόκληρες μέρες από το πρωί έως το βράδυ συμμετείχαν -ως χορός ή ως ακροατές- στους τραγικούς αγώνες των Μεγάλων Διονυσίων κρίνοντας τα έργα ενός Αισχύλου και ενός Σοφοκλή, αυτοί που περνώντας από την αγορά μπορούσαν να κουβεντιάσουν με το Σωκράτη, που έβλεπαν να γενιούνται μπροστά τους

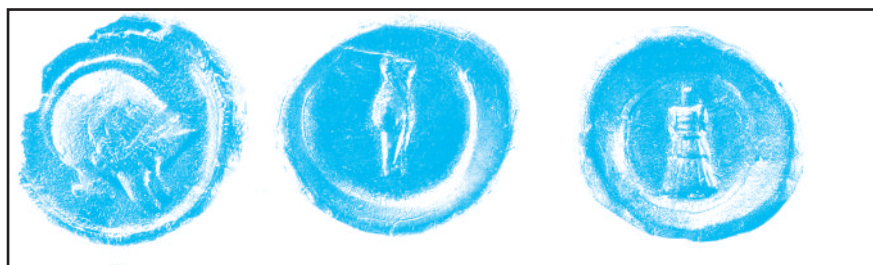
στα εργαστήρια του Παρθενώνα τα έργα ενός Φειδία, αυτοί ο άνθρωποι δεν είναι τα προϊόντα κάποιας οργανωμένης, γενικής εγκυκλοπαιδικής, εξειδικευμένης ή τεχνικής παιδείας. Η αγωγή τους περιορίζεται στα λίγα γράμματα του σχολείου, τη μουσική και την άσκηση στα γυμναστήρια. Αυτό που είναι το πέτυχαν φτιάχνοντας κάθε μέρα μέσα από συζητήσεις και συγκρούσεις, στην αγορά και στην εκκλησία, το μέλλον τους και το μέλλον της πόλης, του "*δαιμόνιου*" αυτού "*πτολίεθρου*" της Αθήνας.

Παράρτημα: "Μισθοί" και κόστος διαβίωσης ενός Αθηναίου τον 5ο και 4ο αιώνα π.Χ.

Για την καλύτερη αξιολόγηση της κοινωνικής πολιτικής της αθηναϊκής δημοκρατίας είναι σκόπιμο να δοθούν συμπληρωματικά κάποια πιο συγκεκριμένα στοιχεία σχετικά με τη σχέση αμοιβών και κόστους ζωής στην Αθήνα. Για τους μισθούς έγινε λόγος προηγουμένως. Ο παλαιότερος -(ήδη από τη δεκαετία του 450) αναφερόμενος μισθός ή *τροφή* -είναι η ημερήσια αποζημίωση 4 οβολών του οπλίτη σε εκστρατεία, που αυξάνεται σε μία δραχμή το 432- 412 π.Χ. (δύο δραχμές με την τροφή για το δούλο που το συνοδεύει). Τον ίδιο μισθό (1 δραχμή) παίρνουν και οι κωπηλάτες του στόλου, όπως και οι οικοδόμοι (οι εξειδικευμένοι ή απασχολούμενοι σε βαρείες εργασίες) που ασχολούνται στα μεγάλα δημόσια έργα (*Παρθενώνας, Ερέχθειο*), ενώ η ημερήσια αποζημίωση των πολιτών που κληρώνονται στα δικαστήρια είναι αρχικά 2 οβολοί και αυξάνεται το 425 σε 3 οβολούς (η δραχμή έχει 6 οβολούς). Από τον Περικλή καθιερώνονται και τα *θεωρικά*, οικονομική ενίσχυση με μια δραχμή των απόρων για την παρακολούθηση των τραγικών αγώνων στα Διονύσια. Στα δύσκολα χρόνια του τέλους Πελοποννησιακού πολέμου (412- 403) συγχρόνως με την εισαγωγή της διωβελίας (βοήθημα 2 οβολών για τους απόρους) ο στρατιωτικός μισθός μειώνεται στο μισό. Με την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 403 στρατιωτικός και δικαστικός μισθός επανέρχονται στα προ του 412 επίπεδα, ενώ συγχρόνως κα-

θιερώνεται και ημερήσια αποζημίωση για τη συμμετοχή στην εκκλησία του δήμου ο (εκκλησιαστικός μισθός) ο οποίος σταδιακά στην επόμενη δεκαετία φθάνει στους τρεις οβολούς. Η σημαντική κατά από 33% -50% αύξηση των μισθών το 322 π.Χ. που γνωρίζουμε από την αριστοτέλεια "Αθηναίων Πολιτεία" και τις σύγχρονες επιγραφές οφείλεται προφανώς στο γενικό πληθωρισμό από την αύξηση του νομίσματος και της ζήτησης, συνέπεια της εκστρατείας του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Ο εκκλησιαστικός μισθός όπως και αυτός των πρυτάνεων φθάνει τώρα τη 1 δραχμή, των άρχοντων από 3 αυξάνονται σε 4 οβολούς. Η αμοιβή των οικοδόμων από 1 δρχ (το 409-7) φθάνει τη 1 ½ για τον ανειδίκευτο και 2 ½ για τον ειδικευμένο εργάτη, του αρχιτέκτονα όπως και των καλλιτεχνών (μουσικών) από 1 στις 2 δραχμές, του καθηγητή για μια σειρά μαθημάτων από τις 300- 500 στις 500-1.000 δραχμές. Σταθερή παραμένει αντίθετα η αμοιβή των στρατιωτικών, οι οποίοι όμως κάτω από το καθεστώς των ελληνιστικών πολέμων έχουν αυξημένες δυνατότητες λαφυραγωγίας.

Ως προς το κόστος διαβίωσης, είναι γνωστό ότι η διατροφή των αρχαίων Αθηναίων ήταν εξαιρετικά λιτή. Βασιζόταν κυρίως στα δημητριακά (όπως το σιτάρι ή το κριθάρι) και το λάδι για τα λιπαρά, ενώ απαραίτητο ήταν και το κρασί. Τα υπόλοιπα (τυρί, κρεμμύδια, ελιές, λίγο ψάρι ή κανένα λουκάνικο) αποτελούσαν το συμπλήρωμα, το προσφαί (τον όψον), ενώ κρέας έτρωγαν συνήθως μόνο με την ευκαιρία των θυσιών. Η κατανάλωση για ένα άτομο υπολογίζεται σε 212 κιλά στάρι το χρόνο για πενταμελής οικογένεια χρειαζόταν τουλάχιστον, 1.000 κιλά. Με βάση τη τιμή των 5 δρχ για ένα μέδιμνον (=περίπου 28,5 κιλά), η ετήσια οικογενειακή δαπάνη ανερχόταν σε 175 δρχ. Για το λάδι η ετήσια ατομική κατανάλωση ενός εύπορου αστού υπολογίζεται σε 55,5 λίτρα (20 λ. για τροφή, 30 λ. για την υγιεινή του σώματος, 0,5 λ. για φάρμακα, 2 λ. για θυσίες και 3 λ. για λιπαντικά, φωτιστικά κ.λπ.) Υπολογίζεται όμως ότι μια τετραμελής αγροτική οικογένεια με 2 δούλους μπορού-

Εικόνα 4: Μολύβδινα κουπόνια για τη χορήγηση στους νέους οπλίτες διαφόρων τμημάτων του οπλισμού (εδώ κράνους, περικνημίδων, θώρακος)

σε να αρκестεί σε 90 λ. (60 δέντρα). Εφόσον προμηθευόταν το λάδι από την αγορά με 12 δραχμές το μετρητή (IGII² 1356) το ετήσιο κόστος για το λάδι θα ήταν περίπου 30 δρχ. Μεγαλύτερη φαίνεται ότι ήταν η δαπάνη για τον όψον που μπορούσε να φθάσει σε 3 οβολούς για μια οικογένεια (χαρακτηριστικά ο τσιγκούνης στο Θεόφραστο (Χαρ. 28) αφήνει στη γυναίκα του για ψώνια μόνο 3 χαλκούς (= ούτε μισό οβολό), δηλαδή 182 δραχμές το χρόνο. Η συνολική δαπάνη διαβίωσης (χωρίς να υπολογίσουμε το κρασί) θα έφθανε συνειστών στις 387 δρχ. Ο εκκλησιαστικός μισθός ακόμα και αν υποθέσουμε ότι ο άνθρωπός μας συμμετείχε σε όλες τις συνεδριάσεις της εκκλησίας δεν μπορούσε να ξεπεράσει τις 40-50 δρχ. Είναι συνεπώς προφανές ότι οι μισθοί μόνο ως βοηθήματα μπορούν να εννοηθούν, ενώ το επίδομα ανεργίας (η προαναφερθείσα διωβελία = 122 δρχ το έτος) μετά βίας καλύπτει ένα πτωχικό γεύμα. Ένα ικανό εισόδημα για το λαό μπορούσε συνεπώς να εγγυηθεί μόνο η υπηρεσία στον στόλο (ή τον στρατό) και στα δημόσια έργα. Το γεγονός εξηγεί (τούτο ήταν φανερό στον Αριστοφάνη) το φανατισμό του αθηναϊκού πλήθους για την προάσπιση της δημοκρατίας αλλά και της ναυτικής αυτοκρατορίας ή (τον 4ο αι.) των υπερπόντιων εκστρατειών.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΤΑΪΝΧΑΟΥΕΡ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Το τίμημα (το ελάχιστο εισόδημα) των τριών τάξεων ήταν των 500 μεδίωνων 22.500 λ, των ιππέων (300 μέδιμνοι) 13.500 και των ζευγιτών 150 μέδιμνοι (6.750 λ.) σιτηρών. (Ο μέδιμνος αντιστοιχεί σε 45 λ.).
2. R. Osborne, "Is it a farm?" "The Definition of Agricultural Sites and Settlements in Ancient Greece", "Agriculture in Ancient Greece,

Proceedings of the Seventh International Symposium at the Swedishh Institute at Athens", 16-17 May.1990, Stockholm 1992 σ. 21-25 πρβλ. E.M. Wood, "Agricultural slavery in classical Athens", AJA H 8.1 1983, 1- 46 ιδ. Peasant citizen and slave, *The foundations of Athenian democracy*, London and N.York 1988, P. Millett, "Patronage and its avoidance in ancient Athens", *Patronage in ancient Society* ed, A Wallace- Hadrill, London 1989, 15- 47. L. Foxhall, *The Control of the Attic Landscape, Agriculture in ancient Greece* ο.π.σ. 155-159.

3 Η ανακατανομή του πλούτου μέσω των λειτουργιών και των εισφορών σημαίνει την ανάληψη ενός μεγάλου μέρους των κρατικών δαπανών, όπως η χορηγία (των διονυσιακών αγώνων), η τριηραρχία (εξοπλισμός τριήρους), λαμπαδηφορία, γυμνασιαρχία κλπ, από την πλουσιότερη τάξη, την επονομαζόμενη για το λόγο αυτό "λειτουργική" τάξη. Οι λειτουργίες, που απαιτούν μια ετήσια δαπάνη περίπου 100 τάλαντων (χορηγίες 17- 20 T, τριηραρχία 85 T, σημειωτέον ότι το τάλαντο αντιστοιχεί σε 6.000 δραχμές) επιβαρύνουν 300-1.000 Αθηναίους, ενώ η εισφορά ανέρχεται ετησίως σε 120 τάλαντα που κατανέμονται σε 1200 Αθηναίους. Από τη δεκαετία του 360 οι εισφορές και η λειτουργίες αναμαβάνονται συλλογικώς από τις συμμορίες.

4 Πλουτ. Περικλ. XII,5: *Τοις μὲν γάρ ηλικίαν ἔχουσι καὶ ῥώμην αἱ στρατεῖαι τὰς ἀπὸ τὸν κοινόν ευπορίας παρέιχον, τὸν δ' ἀσύντακτον ὄχλον οὐτ' ἄμοιρον εἶναι λημάτων βουλόμενος οὔτε λαμβάνειν ἔργον καὶ σχολάζοντα, μεγάλας κατασκευασμάτων επιβολῆς καὶ πολυτέχνους υποθέσεις ἔργων διατριβὴν ἐχόντων ἀνέβαλε φέρων εἰς τὸν δῆμον, ἵνα μὴδὲν ἦττον τὸν πλεόντων καὶ φρουρούντων καὶ στρατευσόμενων τό οἰκουρεῖν ἔχη πρόφασιν ἀπὸ τῶν δημοσίων οφελείσθαι καὶ μεταλαμβάνειν.* (Σε όσους είχαν την κατάλληλη ηλικία και φυσική κατάσταση οι εκστρατείες έδιναν τη δυνατότητα συμμετοχής στη γενική οικονομική ευφορία, καθώς όμως (ο Περικλής) δεν ήθελε ούτε να μέινει άμοιρος των εσόδων ο (θητικός) όχλος που δεν στρατεύοταν, ούτε όμως και να εισπράττει χωρίς να κάνει τίποτα, πρότεινε στο δήμο μεγάλες κατασκευές και σχέδια για μακρόχρονα έργα που απαιτούσαν τη συμμετοχή πολλών τεχνών, έτσι ώστε αυτοί που έμεναν πίσω στο σπίτι τους να μην έχουν μικρότερο μερίδιο στο δημόσιο πλούτο από τους ναύτες, τους στρατιώτες του εκστρατεύαν ή φύλαγαν τα φρούρια.

Αρχαιοδογικό «Πανόραμα» ατ

ΛΥΘΗΚΕ ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ

Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ των Αντικυθήρων ο οποίος ανακαλύφθηκε το 1901, αποτελεί ένα τεχνολογικό θαύμα της αρχαιότητας. Στον μικρό του όγκο (32 επί 20 επί 10 εκατοστά) είχαν χωρέσει όλες οι αστρονομικές γνώσεις της εποχής του.

Στα "καντράν" του, τα οποία υποστηρίζονταν από ένα πολύπλοκο σύστημα 31 γραναζιών, μπορούσε κανείς να διαβάσει την ημερομηνία του έτους, να γνωρίσει τις κινήσεις των τότε γνωστών πλανητών και να προβλέψει τον χρόνο που θα γίνονταν σεληνιακές και ηλιακές εκλείψεις.

Το πιο άρτιο αστρονομικό εργαλείο της αρχαιότητας, έχει γίνει αντικείμενο έρευνας πολλών ειδικών. Σε άρθρα του περιοδικού "Nature" τέσσερεις ερευνητές, αποδεικνύουν ότι εκτός από τον "αστρονομικό ρόλο" του μηχανισμού, υπήρχε κι ένας άλλος ρόλος: Εκείνος της πρόβλεψης του χρόνου τέλεσης όλων των πανελληνίων αγώνων: των Ολυμπιακών, των Ισθμίων, των Νεμέων, των Πυθίων, των Νάων.

Όσο αφορά την προέλευση του μηχανισμού οι ερευνητές πιθανολογούν με βάση την αποκωδικοποίηση των μηνών που αναγράφονται ότι αποτελεί τη συνέχεια της τεχνολογικής παράδοσης, την οποία άρχισε έναν αιώνα πριν ο Αρχιμήδης στις Συρακούσες.

Όλα τα νέα ευρήματα προέκυψαν από την ανάγνωση των επιγραφών στο πάνω οπίσθιο τμήμα του "καντράν", το οποίο αποτελούσε την πιο μηχανική αναπαράσταση του Μετωνικού Κύκλου.

Ο κύκλος αυτός "ενώνει" το ηλιακό έτος δηλαδή τη διάρκεια που χρειάζεται για να κάνει η γη μια πλήρη περιστροφή γύρω από τον ήλιο.

Ο Μετωνικός κύκλος προκύπτει από τη στενή ισοτιμία 19 ετών με 235 σεληνιακούς μήνες και αντιπροσωπεύει την επιστροφή της Σελήνης στην ίδια φάση και στην ίδια ημερομηνία του έτους.

Σημαντικό στοιχείο για την εξιχνίαση του ρόλου του "καντράν" αυτού που αποτελείται από 5 σπείρες και όχι συγκεντρωτικούς κύκλους ήταν η μέτρηση των 235 οδόντων των γραναζιών του. Ο αριθμός αυτός έδειξε στους ερευνητές ότι οι υποδιαιρέσεις στο "καντράν" αντιπροσώπευαν τους μήνες του Μετωνικού κύκλου.

Μέχρι πρόσφατα δεν είχαν αναγνωσθεί τα ονόματα των μηνών. Στην προσπάθεια ανάγνωσης των ονομάτων των μηνών οι ερευνητές έπεσαν σ' ένα μικρότερο "καντράν", στο εσωτερικό του μεγαλύτερου, όπου τους περίμενε μια έκπληξη. Βρήκαν ένα ρολόι που έδειχνε τον χρόνο τέλεσης των Πανελληνίων αγώνων.

Το μικρό "καντράν" χωρίζεται με δύο καθέτους σε 4 τεταρτημόρια. Σε κάθε τεταρτημόριο υπάρχει ως σύμβολο κοινό το γράμμα "L" που συμβολίζει τον χρόνο και τα δεύτερα σύμβολα είναι το Α, Β, Γ, Δ που αντιστοιχούν στο 1ο, 2ο, 3ο και 4ο έτος.

Στο 1ο έτος (ΛΑ) διαβάζουμε τα Ίσθμια και τα Ολύμπια, στο έτος 2 (ΛΒ) τα Νέμεα και τα Νάα (Δαδώνης), στο έτος 3 τα Ίσθμια και τα Πύθια των Δελφών και στο έτος 4 τα Νέμεα και κάποια ακόμη, η ονομασία των οποίων δεν έγινε δυνατόν να αναγνωσθεί.

Η ανάγνωση των μηνών έδωσε τα εξής αποτελέσματα: ΦΙΝΙΚΑΙΟΣ, ΚΡΑΝΕΙΟΣ, ΛΑΝΟΤΡΟΠΕΙΟΣ, ΜΗΧΑΝΕΥΣ, ΔΩΔΕΚΑΤΕΥΣ, ΕΥΚΛΕΙΟΣ, ΑΡΤΕΜΙΣΙΟΣ, ΨΥΔΡΕΥΣ, ΓΑΜΕΙΛΕΙΟΣ, ΑΓΡΙΑΝΙΟΣ, ΠΑΝΑΜΟΣ, ΑΠΕΛΛΙΟΣ.

Η αποκάλυψη των ονομάτων δείχνει πιθανότατα τον τόπο κατασκευής του ή τον τύπο που προοριζόταν να χρησιμοποιηθεί.

Είναι πολύτιμη ακόμη για τις πληροφορίες που είχαμε μέχρι τώρα για τα ημερολόγια πόλεων. Με εξαίρεση το ημερολόγιο της Αθήνας δεν γνωρίζουμε πολλά ονόματα μηνών άλλων πόλεων.

Έτσι η σπουδαιότητα του Μηχανισμού των Αντικυθήρων είναι μοναδική και τεχνολογικά και πληροφοριακά.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΣΕ ΤΑΦΟΥΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΣΚΑΦΕΣ ΤΟΥ «ΜΕΤΡΟ» ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΣΤΑ έργα κατασκευής του «ΜΕΤΡΟ» Θεσσαλονίκης, κατά τις εκσκαφές, ήρθαν στην επιφάνεια 1414 τάφοι του δυτικού και ανατολικού νεκροταφείου της πόλης, πέντε χρυσά στεφάνια, πολύτιμα κτερίσματα και σημαντικά αρχιτεκτονικά κατάλοιπα.

Στον νέο σιδηροδρομικό σταθμό, οι τάφοι καλύπτουν μια περίοδο από τους ελληνιστικούς χρόνους μέχρι την ύστερη ρωμαϊκή περίοδο και έχουν μια πλούσια τυπολογία: ταφικά μνημεία, καλυβίτες, κιβωτιόσχημοι, λακοειδείς, κεραμοσκεπείς, βωμοειδείς κ.ά.

Στην περιοχή του επίσταθμου στο δυτικό τμήμα εντοπίστηκαν 4 κλίβανοι και ένας χώρος εναπόθεσης εργαστηριακού υλικού.

Στον σταθμό "Συντριβάνι" ερευνήθηκαν εκατοντάδες τάφοι μεταξύ των οποίων έξι μαρμαρίνες μονολιθικές μικρού μεγέθους σαρκοφάγοι - οστεοθήκες της ρωμαϊκής εποχής.

Παράλληλα ήρθε στο φως τμήμα κτίσματος με ψηφιδωτό πάτωμα. Στον χώρο διασταύρωσης τροchioγραμμών του σταθμού, όπου εντοπίστηκαν 1028 τάφοι και οικοδομικά υπολείμματα κτιρίου.

Σε 128 τάφους βρέθηκαν πήλινα αγγεία, μυροδοχεία, χάλκινα και χρυσά κοσμήματα κ.ά. Σε λίθινη ταφική θήκη βρέθηκαν καμένα οστά ανθρώπου και μικρού θηλαστικού, χρυσό στεφάνι από φύλλα βελανιδιάς και πήλινο ατρακτόσημο μυροδοχείο.

Σε λακοειδή τάφο εντοπίστηκε ξύλινο φέρετρο, με 4 χρυσά στεφάνια από φύλλα ελιάς, κοσμήματα, κάτοπτρο, ένα χάλκινο και επτά πήλινα αγγεία.

Μηχανισμός Αντικυθήρων (1)

Μηχανισμός Αντικυθήρων (2)

Μηχανισμός Αντικυθήρων (3)

τό την ξηλάδα και τον κόσμο

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΣΤΑΔΙΟ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ

Η ΕΠΙΓΡΑΦΗ που βρέθηκε σε λίθους στη Στοά Ευμένους, κάτω από την Ακρόπολη μιλάει για το ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΣ ΣΤΑΔΙΟΝ.

Είναι πολύ πιθανόν ότι πριν από την κατασκευή του Παναθηναϊκού Σταδίου στη θέση που βρίσκεται σήμερα, να υπήρχε στάδιο για την τέλεση αγώνων κάτω από την Ακρόπολη.

Το πρώτο στάδιο της εποχής του Λυκούργου ήταν χωμάτινο με κάποιες θέσεις προεδρίας. Οι τελευταίες αρχαιολογικές έρευνες στη Στοά του Ευμένους αποκάλυψαν στον βόρειο οπίσθιο τοίχο της τη συγκεκριμένη χαραγμένη επιγραφή, η οποία χρονολογείται από την εποχή του Λυκούργου.

Ο τοίχος της Στοάς εκτείνεται σ' ένα μήκος 165 μέτρων, ο οποίος βρίσκεται μεταξύ δύο μνημείων: του αναλήμματος του Διονυσιακού Θεάτρου και της ανατολικής εισόδου του Ηρώδείου.

Υπάρχει όμως και άλλη άποψη, η οποία εξεφράσθη στο Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο και η οποία προσδιορίζει την περιοχή της Πνύκας ως τον χώρο που βρισκόταν το πρώτο αρχαίο στάδιο.

Η εγχάρακτη επιγραφή είναι με τέτοιο τρόπο τοποθετημένη ώστε να προκύπτει πως έπετα της κατασκευής του. (Οι λέξεις συνεχίζονται σε διαφορετικούς λίθους).

Ο βόρειος τοίχος της Στοάς του Ευμένους καθώς και η τοξοστοιχία ήταν αρχικώς αυτόνομα. Κι όπως φαίνεται πάνω τους ήρθε τον 2ο αι. π.Χ. να "ακουμπήσει", η Στοά του Ευμένους. Ένα μνημείο - αφιέρωμα του βασιλιά της Περγάμου Ευμένους Β' (197 - 159 π.Χ.) στην Αθήνα.

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΥΜΒΙΑΣ ΣΤΗΛΗΣ ΤΗΣ ΒΡΑΥΡΩΝΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΡΑΤΗΡΑ ΤΗΣ ΠΙΕΡΙΑΣ

Η ΣΥΛΛΕΚΤΡΙΑ Σέλμπι Γινάϊτ αναγκάστηκε να επιστρέψει τμήμα της επιτύμβιας στήλης της Βραυρώνας και του χάλκινου καλυκτού κρατήρα της Πιερίας στη χώρα μας γιατί αποδείχθηκε ότι ήταν προϊόν αρχαιοκαπηλείας και παράνομης εξαγωγής.

Από το 340 π.Χ. χρονολογείται ο κρατήρας της Πιερίας και θεωρείται ότι αποκαλύφθηκε κατά τη διάρκεια παράνομης ανασκαφής σε βασιλικό τάφο της περιοχής.

Ο κρατήρας έχει ύψος 70 εκατοστά και χρησιμοποιείται για κρασί, έχει μακρύ πόδι με διακόσμηση, ενώ το χείλος φέρει ιωνικό κυμάτιο. Το μέσο του περιλαμβάνει κλαδί αμπέλου, με ασημένια έκθετα φύλλα.

Κάτω από τις δύο λαβές υπάρχουν παραστάσεις γυναικείων κεφαλών που παραπέμπουν σε Μαινάδες και συνδέονται με τον Θεό του κρασιού, τον Διόνυσο.

Η επιτύμβια στήλη της Βραυρώνας ήταν χωρισμένη στα δύο. Το ένα της τμήμα είχε βρεθεί το 1960 στο Πόρτο Ράφτη και το άλλο κατέληξε στη συλλογή της Σέλμπι Γινάϊτ. Την ταύτιση του παράνομα εξαχθέντος τμήματος με το εναπομείναν έκανε ο αρχαιολόγος κ. Γεώργιος Δεσπίνης. Χρονολογείται στις αρχές του 4ου π.Χ. αιώνα, έχει τη μορφή ναΐσκου και απεικονίζει έναν πολεμιστή και ένα νέο άνδρα.

Η στήλη φέρει τα ονόματα του Κλεόβουλου και του πατέρα του Μένωνα από τον Δήμο Μυρρινούντος.

ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΘΑΜΜΕΝΗ ΣΤΗΝ ΑΜΜΟ

ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ αρχαιολόγοι ανακάλυψαν πυραμίδα θαμμένη 20 μέτρα κάτω από την άμμο. Η πυραμίδα φιλοξενούσε, όπως πιστεύουν, τα λείψανα της βασίλισσας Σεσεσέτ, μητέρας του Φαραώ Τέτι, της έκτης δυναστείας της Αιγύπτου (2223 - 2291 π.Χ.).

Τον ισχυρισμό αυτό ενισχύει το γεγονός ότι είναι η μοναδική βασίλισσα, της οποίας η πυραμίδα δεν έχει βρεθεί. Πρόκειται, όπως δήλωσαν, για την πιο ολοκληρωμένη πυραμίδα. Μέχρι τώρα έχουν βρεθεί στην ίδια περιοχή δύο ακόμη τάφοι συζύγων Φαραώ. Η 118η πυραμίδα στη σειρά που ανακαλύπτεται στην Αίγυπτο φτάνει τα πέντε μέτρα ύψος, αλλά αρχικά έφτανε τα 14 μέτρα με πλευρές μήκους 22 μέτρων.

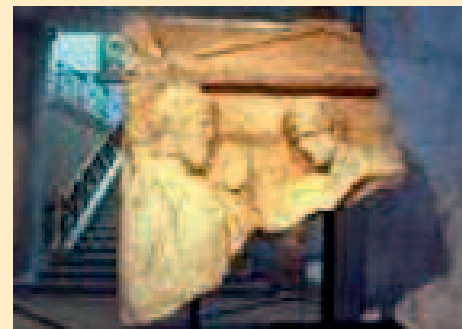
Μέχρι πριν λίγο καιρό περιβαλλόταν από λευκό ασβεστόλιθο από διπλανό λατομείο της περιοχής Τούρα.

Ανάμεσα στα αντικείμενα που βρέθηκαν είναι μία θύρα, ένα ξύλινο άγαλμα του Αιγυπτίου Θεού Άνουβι και νεκρικά αγαλματίδια που χρονολογούνται σε κατοπινή εποχή-πράγμα που σημαίνει ότι το νεκροταφείο είχε χρησιμοποιηθεί και από τους Ρωμαίους.

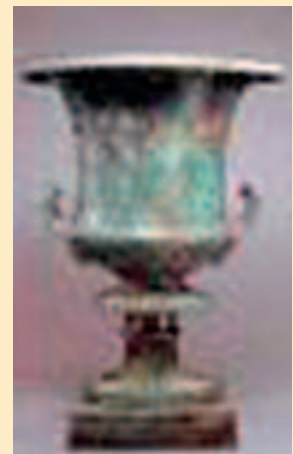
Η 6η Δυναστεία της Αιγύπτου θεωρείται η τελευταία δυναστεία του Παλαιού Βασιλείου, μετά την οποία η Αίγυπτος παρήκμασε με τον λιμό και τις συγκρούσεις που αποσάθρωσαν τη συγκεντρωτική εξουσία μέσα στη βασιλική οικογένεια.

Οι τάφοι κατά τις εκσκαφές του "Μετρό" Θεσσαλονίκης

Η επιτύμβια στήλη της Βραυρώνας

Ο κρατήρας της Πιερίας

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ

Ερνέστος Τσίλλερ

Ο μεγάλος Γερμανός αρχιτέκτονας που συνέβαλε καθοριστικά στη διαμόρφωση της αισθητικής "φυσιογνωμίας" του Πειραιά στα τέλη του 19ου αιώνα

Του ΓΙΑΝΝΗ Ε. ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗ

ΑΝΑΜΕΣΑ σ' αυτούς που δημιούργησαν τον νεότερο Πειραιά, κοντά στους πρώτους φωτισμένους δημοτικούς άρχοντες και τους παράγοντες της οικονομικής ζωής του τόπου, έχον την θέση τους, όπως επανειλημμένα μου δόθηκε η ευκαιρία να τονίσω, και οι άνθρωποι εκείνοι που με το έργο και τη δράση τους συνέβαλαν στην πνευματική και πολιτιστική ανάπτυξη της πόλης. Οι θεμελιωτές, δηλαδή, του τοπικού μας πολιτισμού. Το ίδιο δημιουργική στάθηκε κι αυτών η παρουσία και η συμβολή. Ο Πειραιάς τους οφείλει πολλά. Και οφείλει ίσως περισσότερα σε ορισμένους προικισμένους, πράγματι, αρχιτέκτονες, που με τα έργα τους διαμόρφωσαν, ουσιαστικά, τη νέα πόλη, με την ιδιαιτερότητα της αισθητικής "φυσιογνωμίας" της -αυτής που, δυστυχώς, όχι απλώς αλλοιώθηκε αλλά σχεδόν εξαφανίστηκε με τους απαράδεκτους "συμβιβασμούς" των μεταπολεμικών χρόνων και την περιέργη τακτική των "ωφελμιστικών αξιοποιήσεων". Που οδήγησαν στη σημερινή απωθητική -γενικά- αισθητική "πενία" που εμφανίζει ο Πειραιάς με τους τσιμεντένιους όγκους των άχρωμων και, κατά κανόνα, αντιαισθητικών πολυώροφων κτιριακών "κατασκευασμάτων".

• ΕΝΑΣ από τους αρχιτέκτονες αυτούς, με σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση της αισθητικής "φυσιογνωμίας" του νεότερου Πειραιά, από το τελευταίο τέταρτο του δέκατου ένατου αιώνα και ως τις πρώτες δεκαετίες του εικοστού είναι και ο μεγάλος Γερμανός αρχιτέκτονας **Ερνέστος Τσίλλερ** (Ernest Ziller). Γεννήθηκε στο Ούμπερ-Λέονιτς της Δρέσδης στις 22 Ιουνίου 1837. Ο ίδιος, στις "Αναμνήσεις" του, γράφει: "Εγώ ο Ερνέστος - Μαυρίκιος - Θεόδωρος Τσίλλερ είμαι ο πρωτότοκος γιος του Christian - Gottlieb Ziller, εργολάβου και μεγαλοκτήμονα στο Oberlossnitz της Σαξωνίας· γεννήθηκα, σύμφωνα με το πιστοποιητικό γέννησης του Πάστορα Fredy, στο Kaditz, στις 22

Ιουνίου 1837...".¹ Μετά την ολοκλήρωση των εγκύκλιων σπουδών του στην ιδιαίτερη πατρίδα του, σπούδασε στη Βασιλική Σχολή Αρχιτεκτονικής του Πολυτεχνείου της Δρέσδης και από το 1859 εργάστηκε ως βοηθός του μεγάλου Δανού αρχιτέκτονα **Θεόφιλου Χάνσεν** (1813-1891), τόσο στη Βιέννη αρχικά όσο και στην Αθήνα, της οποίας μερικά από τα κυριότερα κτίρια που και σήμερα κοσμούν την πόλη ("Βαλλιάνειος Βιβλιοθήκη", Αστεροσκοπείο, Ακαδημία, Ξενοδοχείο "Μεγάλης Βρετα-

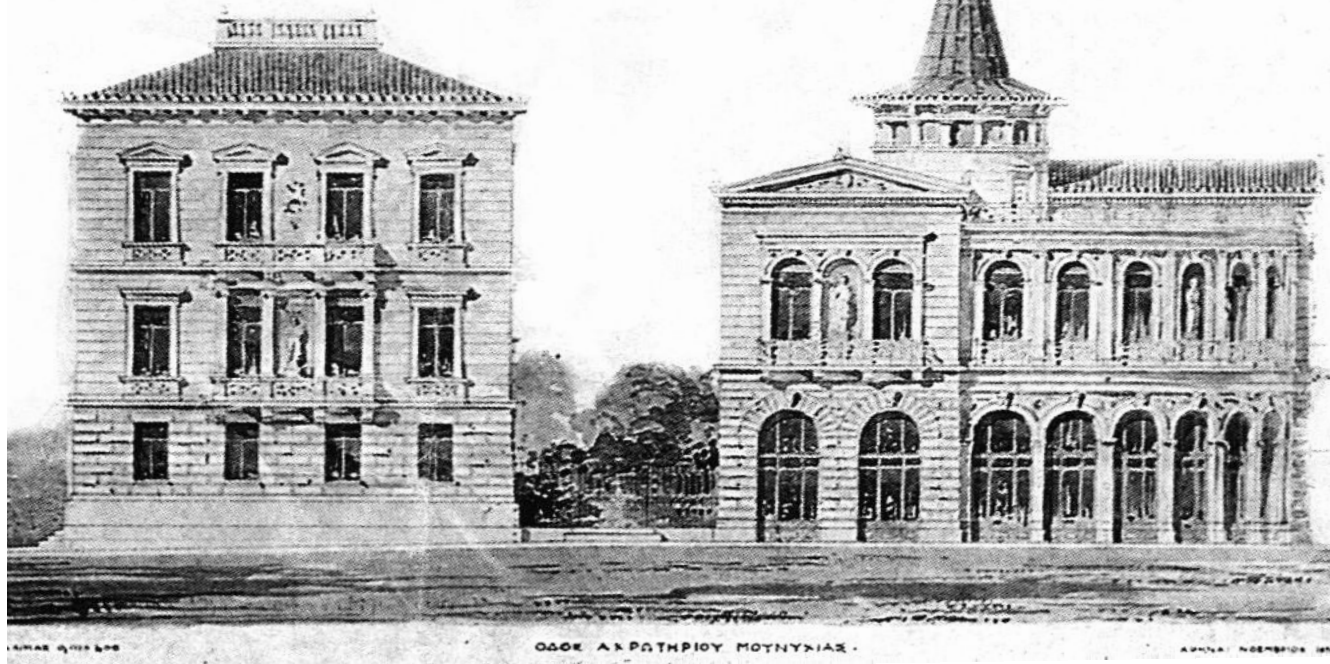
Ερνέστος Τσίλλερ

νίας") οικοδομήθηκαν σε σχέδια του Χάνσεν.

• ΣΤΗΝ Αθήνα εγκαταστάθηκε ο Τσίλλερ γύρω στα 1860 και - όπως ο ίδιος ομολογεί -, όταν την πρωτοαντίκρισε "του φάνηκε σαν ένα μεγάλο χωριό".² Στην οικοδόμηση του κτιρίου της Ακαδημίας, της οποίας ανέλαβε την επίβλεψη, υπήρξε ο άμεσος συνεργάτης του Χάνσεν και η συνεργασία του αυτή τον έφερε πολύ κοντά στον μεγάλο εθνικό ευεργέτη βαρόνο **Σίμωνα Σίνα**, που με δωρεά του χτίστηκε το κτίριο της Ακαδημίας - και ο οποίος τον βοήθησε οικονομικά στα πρώτα του βήματα. Αμέσως μετά την εγκατάστασή του στην Αθήνα άρχισαν να σφυ-

ρηλατούνται οι στενοί δεσμοί του Τσίλλερ με την Ελλάδα, την οποία αγάπησε με πάθος και της έμεινε πιστός έως θανάτου. Πολιτογραφήθηκε Έλληνας. Και συνέδεσε τη ζωή του με Ελληνίδα, τη Σοφία Δούδου, που καταγόταν από την Κοζάνη της Μακεδονίας, μια γυναίκα με ευρύτατη πνευματική καλλιέργεια και πηγαίο μουσικό ταλέντο, που ξεχώρισε αργότερα ως καθηγήτρια του πιάνου. Μαζί της απέκτησε πέντε παιδιά, τρία κορίτσια και δύο αγόρια, που γεννήθηκαν όλα στην Ελλάδα. Τα δύο πρώτα στην Αθήνα, και τα υπόλοιπα στον Πειραιά.³ Ο ίδιος διετέλεσε καθηγητής στο Ε.Μ. Πολυτεχνείο από το 1872 ως το 1883. Και ο Χαρίλαος Τρικούπης, στην εποχή της παντοδυναμίας του, εκτιμώντας τις πολλαπλές ικανότητες του Τσίλλερ, του ανέθεσε την καίρια -τότε- διεύθυνση Δημοσίων Έργων του υπουργείου Εσωτερικών, που είχε, τηρουμένων, φυσικά, των αναλογιών, τις αρμοδιότητες του σημερινού αντιστοίχου υπουργείου. Παράλληλα, με τις γνώσεις, την ανεπτυγμένη, στο έπακρο, αισθητική του αντίληψη και το "ταλέντο" του, χάρισε στην πρωτεύουσα αλλά και σε πολλές άλλες πόλεις της Ελλάδας, μερικά από τα ωραιότερα κτίρια. Γύρω στα 1871-1872 έχτισε τα θέατρα της Πάτρας και της Σύρου. Και ακολούθησαν το Δημοτικό Θέατρο Αθηνών (1887-1893), που εντελώς αβασάνιστα κατεδαφίστηκε, επί δημαρχίας Κ. Κοτζιά, τα τελευταία προπολεμικά χρόνια, το "Βασιλικό" (σήμερα "Εθνικό") Θέατρο, στην οδό Αγίου Κωνσταντίνου (1892-93), το Δημαρχείο της Σύρου, το θερινό Ανάκτορο στο Τατόι (1890), τα Νέα Ανάκτορα (το σημερινό Προεδρικό Μέγαρο), στην οδό Ηρώδου του Αττικού, το κτίριο του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αθηνών (1887), το αρχοντικό του πολιτικού Επαμ. Δεληγεώργη, το μέγαρο Ψύχα (αργότερα ανάκτορο του πρίγκιπα Νικολάου -και μετά Ιταλική Προσβεία) και πολλές επαύλεις και αστικές κατοικίες στην Αθήνα, τα προάστια και άλλες πόλεις, που -κατά τη γνώμη των ειδικών- ήταν και τα ωραιότερα κτίρια του Τσίλλερ. "Εκεί - παρατηρεί ο αρχιτέκτων Γλαύκος Μαρκόπουλος⁴ - το

Δύο από τα πιο αντιπροσωπευτικά κτίρια που σχεδίασε ο Τσίλλερ, οι οικίες Πατσιάδη, στην πλατεία Αλεξάνδρας, στον Πειραιά (1894). Το αριστερό κτίριο κατεδαφίστηκε δυστυχώς το 1973. (Πρόκειται για τα αρχικά σχέδια των κτιρίων).

ελεύθερο πνεύμα του Ε. Τσίλλερ οργιάζε μέσα στον απέραντο χώρο της ελληνικής αρχιτεκτονικής, που άρχιζε από την κλασική Ελλάδα κι έφτανε σ' ένα "κράμα" - σταθμό δικό του, με στοιχεία παρμένα απ' όλες τις ελληνικές αρχιτεκτονικές και διακοσμητικές εκφράσεις". Έτσι η ωραιότερη ιδιωτική κατοικία που έκτισε στην Αθήνα, ήταν το ανακτορικό σπίτι του μεγάλου φίλου του αρχαιολόγου Σλήμαν, στη λεωφόρο Πανεπιστημίου. Χτίστηκε το 1878 - 1879, σε μελέτη, επίβλεψη και εκτέλεση από τον Ε. Τσίλλερ. Για την εσωτερική του διακόσμηση ο Τσίλλερ επινόησε τα μωσαϊκά του δαπέδου του ισογείου, ενώ ο Βιεννέζος Σούμπιτς ανέλαβε κι εξετέλεσε την χρωστική διακόσμηση. Πρόκειται για το περίφημο Ιλίου Μέλαθρον.

• Ο ΤΣΙΛΛΕΡ - παρατηρεί εύστοχα ο ίδιος αρχιτέκτων (Γλαύκος Μαρκόπουλος) - ήταν κλασικιστής, στη βασική θέση του ρυθμού. Οπωσδήποτε όμως, υπάρχει μεγάλη σχέση ανάμεσα στον παλιό κλασικό τρόπο έκφρασης και την αρχιτεκτονική του Τσίλλερ. Σ' αυτή κυριαρχεί το όνειρο και το ιδεώδες, που ανανεώνει τα μοτίβα και τροποποιεί τις εκφράσεις. Αυτός είναι ο νεοκλασικός, ας πούμε, τρόπος έκφρασης του Τσίλλερ, χωρίς όμως να παρουσιάζει καθόλου την κλασική βαριά πραγματικότητα. Πλησιάζει κάπως και φτάνει στην ιστορική στιγμή όπου η αιώνια διαίρεση, ανάμεσα στην υψηλή και ταπεινή αρχιτεκτονική έχει ξεπεραστεί και έχει εξαφανίσει τα στοιχεία των εκφράσεων, που δεν μπόρεσαν να αντέξουν στον πει-

ρασμό της εξελικτικής βίας.

"Κάπου εκεί βρισκόταν ο Τσίλλερ, Και το νομίζω αυτό, γιατί, η εποχή του Τσίλλερ στηριζόταν στο σύστημα της αυθαιρεσίας, με τις τροποποιήσεις και τις μοντέρνες, για την εποχή τους, σχεδιαστικές εκφράσεις. Και εκείνοι που κατόρθωναν να δημιουργήσουν σωστά, σύμφωνα με την σωστή νεοκλασική παράδοση, ήταν πολύ λίγοι. Κι ένας από αυτούς και ο Τσίλλερ. Αυτό είναι μια μεγάλη αλήθεια. Γιατί κατόρθωσε να ξεπεράσει το πατροπαράδοτο θαύμα, ανάμεσα στα παλιά και τα νέα στοιχεία: ανάμεσα στα παραδοσιακά στοιχεία και τα μοντέρνα.

"Από τη μια μεριά η μορφή των όγκων και το διακοσμητικό αρχιτεκτονικό στοιχείο και από την άλλη η μορφή των χώρων και η οικονομία τους. Ο Τσίλλερ, είχε την πιο δημιουργική ενεργητικότητα. Συγκέντρωσε την πρωτοπορία στο κλασικό πνεύμα και έφτανε σε αυτοσχεδιασμούς, παροτρυνόμενος από το ταλέντο του. Αλλά ο Τσίλλερ δεν ήταν επαναστάτης. Δεν άλλαζε στοιχεία, μα σχεδίαζε τα παλιά, περισσότερο προσαρμοσμένα στην εποχή τους. Θα μου πείτε, πως κι αυτό είναι επανάσταση. Απαντώ όχι. Δεν ήταν των άκρων, έκανε μόνο αλλαγές, με νέες εμπνεύσεις στο ίδιο θέμα και παραλλαγές, προπάντων ξένες, προς τον παλιό τρόπο τον κλασικό - και προσθήκες ακόμη. Αλλά όχι κραυγαλέες και αρνητικές. Σεβάστηκε πάντα τα σχήματα και την παράδοση.

"Ο πολιτισμός, που, ανάμεσά του ο Τσίλλερ επετέλεσε το τεράστιο έργο του,

ήταν ένας πολιτισμός για τον οποίο και στον οποίο, πολλοί πίστευαν -και αυτό έγινε πραγματικότητα- ότι επρόκειτο να περάσει από μια τεράστια μεταμορφωτική αλλαγή. Και την πέρασε, γιατί, από δω και 100 χρόνια περίπου, που ο Τσίλλερ δημιουργούσε, η αλλαγή έχει ξεπεράσει κάθε άλλη, μέσα στην πορεία της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής, ανάμεσα στους αιώνες".⁵

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΤΣΙΛΛΕΡ ΣΤΟΝ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΓΥΡΩ στα 1875 ο μεγάλος Γερμανός αρχιτέκτονας - και Έλληνας πλέον πολίτης - εγκαταστάθηκε στον Πειραιά. Αγόρασε σημαντική έκταση στην ακατοίκητη ως τότε περιοχή πάνω από τη δεξιά πλευρά της εισόδου του λιμενίσκου της Ζέας (στο σημείο που διαμορφώθηκε λίγα χρόνια αργότερα - το 1891 - η πλατεία της Αλεξάνδρας) και έχτισε το σπίτι του πίσω, ακριβώς, από τον σημερινό ιερό ναό της Αγίας Αικατερίνης. Σε λίγο καιρό, μια σειρά από γραφικές οικοδομές, σε σχέδια του μεγάλου αρχιτέκτονα, που χτίστηκαν εκεί, έδωσαν ένα ιδιαίτερο "τόνο" στην περιοχή, που για πολλά χρόνια ήταν - και έμεινε - γνωστή ως "συνοικία του Τσίλλερ".

• Ο ΤΣΙΛΛΕΡ έχτισε το σπίτι του πάνω ακριβώς από τον σημερινό ιερό ναό της Αγίας Αικατερίνης, μία από τις ωραιότερες εκκλησίες της πόλης, με θαυμάσιο αισθητικό "περίγραμμα" (έργο του αρχιτεκτονικού ζεύγους Φαίδωνος και Έθελ Κυδωνιάτη). Στην πραγματικότητα, αυτό

Το "Ιλίου Μέλαθρον" που χτίστηκε για κατοικία του Ερρίκου Σλήμαν (1879), με έκδηλη τη μορφολογία της Ιταλικής αναγέννησης, θεωρείται το καλύτερο έργο του Τσίλλερ - και κοσμεί και σήμερα ακόμη την ελληνική πρωτεύουσα

το σπίτι δεν το έχτισε εξ αρχής. Προϋπήρχε εκεί ένα οικοδόμημα "εργοστασιακής μορφής", χτισμένο, προφανώς, για να στεγάσει κάποια από τις βιομηχανικές "μονάδες" της εποχής, κατά πάσα πιθανότητα υαλουργείο. Ο Τσίλλερ το μετασκεύασε ριζικά και με τα "μαγικά του χέρια" - όπως έχει παρατηρηθεί -, το μετέτρεψε σε εξοχικό σπίτι της οικογένειάς του, στο οποίο διέμενε σχεδόν τους μισούς μήνες κάθε χρονιάς. (Σ' αυτό το σπίτι γεννήθηκαν, άλλωστε, και τα τρία από τα πέντε παιδιά του). Στο προαύλιο του σπιτιού άνοιξε πηγάδι και είχε την τύχη να βρει πολύ καλό νερό - περίπτωση σπάνια για τον Πειραιά της εποχής -, το οποίο εξυπηρετούσε στα δύσκολα εκείνα χρόνια της ανυδρίας και πολλούς από τους περιοίκους. Και συνετέλεσε, κυρίως αυτό, κατά τις απόψεις ορισμένων, στην καθιέρωση της ονομασίας "συνοικία του Τσίλλερ" για την περιοχή. Στο σπίτι του Τσίλλερ, που κατεδαφίστηκε στα μεταπολεμικά χρόνια, στεγάστηκε για ένα διάστημα Γαλλική Σχολή.

• ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ τα τέσσερα συνεχόμενα σπίτια, στην ακτή Τρυφ. Μουσοπούλου, προς την πλατεία της Αλεξάνδρας, με πρόσοψη προς το Πασαλιμάνι, όλα διώροφα - αληθινά αρχιτεκτονικά κομψοτεχνήματα -, τα οποία νοίκιαζε αρχικά ο Τσίλλερ σε εύπορους Αθηναίους ως εξοχικές κατοικίες. Ανάμεσα στα σπίτια αυτά, περιλαμβανόταν και το γωνιακό, στη στροφή προς την πλατεία Αλεξάνδρας, κομψότατο επίσης σπίτι, ιδιοκτησίας - αρχικά - του Β. Βασιλειάδη, ιδρυτή των ομώνυμων ναυπηγείων και αργότερα του εφοπλιστή Γ. Ποταμιανού, που κατεδαφίστηκε το 1958, για ν' ανεγερθεί στη

θέση του πολυώροφου σύγχρονου πολυκατοικία. Στο σπίτι αυτό - και σ' ένα ακόμη από τα συνεχόμενα - παραθέρισε δύο καλοκαίρια (το 1878 και το 1879) η βασιλική οικογένεια. Το τελευταίο γεγονός συνέβαλε αποφασιστικά στην οριστική αξιοποίηση της περιοχής. Κι από τότε η Ζέα - το Πασαλιμάνι - έγινε ο κυριότερος τόπος περιπάτου των Πειραιωτών και στάθηκε, ιδιαίτερα τους θερινούς μήνες, το κέντρο της τοπικής καλλιτεχνικής και κοσμικής κίνησης, παράλληλα με το Νέο Φάληρο, που η ανάδειξή του σε κοσμικό προάστιο της Αθήνας άρχισε στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα.

• ΕΥΤΥΧΩΣ από τα σπίτια που έχτισε ο Τσίλλερ, στην περιοχή της πλατείας Αλεξάνδρας, σώζεται ένα, ίσως το καλύτερο. Πρόκειται για την οικία Πατσιάδη (τη μία από τις δύο που είχε χτίσει ο Τσίλλερ, γιατί η άλλη δυστυχώς κατεδαφίστηκε στην περίοδο της Δικτατορίας), με τη θαιμάνσια εσωτερική διακόσμηση (σήμερα ιδιοκτησίας Σταυριανάκου), στη στροφή προς την ακτή Π. Κουντουριώτου, που στο ισόγειό της στέγαζε, για πολλά χρόνια, το καφεζαχαροπλαστείο Καραντάση και όπου σήμερα λειτουργεί το κέντρο "ΤΣΙΜΕΡ". Άλλα επίσης από τα γνωστά έργα του Τσίλλερ, στον Πειραιά, είναι το μέγαρο Καζανόβα, υποδειγματικής αρχιτεκτονικής τελειότητας, που έχει ενσωματωθεί στο κτιριακό συγκρότημα του Λυκείου "ο Πλάτων" (Π. Παπαϊωάννου), το σπίτι του Οικονόμου, στη λεωφόρο Σωκράτους (σήμερα Ηρώων Πολυτεχνείου) και το σωζόμενο - επίσης - μέγαρο Μεταξά, στη συμβολή των οδών Γρηγορίου Λαμπράκη και Γεωργίου Α', στο οποίο με ιδιαίτερη συγκίνηση αναφέρεται, σε διά-

φορα κείμενά του, ο Γιάννης Τσαρούχης, που επισκεπτόταν τακτικά το σπίτι αυτό, αφού εκεί κατοικούσε η θεία του, αδελφή της μητέρας του Δέσποινα Μεταξά⁶. Το σπίτι αυτό αναπαλαιώθηκε πρόσφατα και έχει αξιοποιηθεί από την Α.Ε. Γλου ως χώρος εμπορικής δραστηριότητας.

• Το κτίριο - διώροφο με στηθαίο και χαρακτηριστικές Καρυάτιδες στα τέσσερα κεντρικά παράθυρα - είναι τυπικό δημιούργημα του αρχιτέκτονα Ερνέστου Τσίλλερ και η ολοκλήρωση της ανέγερσής του τοποθετείται χρονικά στα τέλη του περασμένου αιώνα. Όπως επισημαίνει ο αρχιτέκτονας Αλέξανδρος Καλλιγάς, ο οποίος συνέταξε τη μελέτη αποκατάστασης του κτιρίου, "το συγκεκριμένο οίκημα συγκεντρώνει όλα τα βασικά χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του Τσίλλερ: πληθωρική εξωτερική όψη, πλούσιο, πομπώδη εσωτερικό διάκοσμο". Η ανέγερση του Μεγάλου Μεταξά συνέπεσε χρονικά με αυτήν του "Ιλίου Μέλαθρον", ενός από τα πλέον γνωστά έργα του Τσίλλερ. "Τα δύο κτίρια" - όπως σημειώνει ο Αλέξανδρος Καλλιγάς -, "παρουσιάζουν σημαντικές ομοιότητες, κυρίως όσον αφορά την κατασκευή, τον εσωτερικό διάκοσμο και τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν". Σύμφωνα με τον αρχιτέκτονα, οι δύο όροφοι του κτιρίου παρουσιάζουν πλήθος αξιόλογα στοιχεία (πλούσιο διάκοσμο, ζωγραφικά ανάγλυφα, γύψινα διακοσμητικά) τα οποία και αναδείχθηκαν κατά την αναπαλαιώσή του.

• Ο ΕΡΝΕΣΤΟΣ Τσίλλερ που τόσα πρόσφερε στον Πειραιά και την Ελλάδα, πέθανε τον Ιούλιο του 1923, στην Αθήνα, σε ηλικία 86 χρόνων και τάφηκε στον οικογενειακό του τάφο, στο Α' Νεκροταφείο,

στο διαμέρισμα των Διαμαρτυρομένων. Έμεινε πιστός "έως θανάτου" σ' αυτό τον τόπο, όπου έζησε και δημιούργησε πάνω από μισόν αιώνα. Και που τον αγάπησε σαν δεύτερη πατρίδα του, ώστε να αισθάνεται σαν Έλληνας και να επαναλαμβάνει σε πολλές επιστολές σε φίλους και ομοτέχνους του: "Εμείς στην Ελλάδα αυτά τα πράγματα τα βλέπουμε με γνώριμο μάτι. Δεν μας ξενίζουν τα ωραία και τα δύσκολα, διότι οι πρόγονοι των Ελλήνων, ήσαν εκείνοι που τα έπλασαν, τα φορμάρισαν και τα έδωσαν στους άλλους λαούς..."

• Αυτό το "εμείς στην Ελλάδα" και το δεν μας ξενίζουν τα ωραία και τα δύσκολα - παρατηρεί ο αρχιτέκτονας Γλαύκος Μαρκόπουλος, που έχει γράψει μία από τις καλύτερες "μονογραφίες" για τον Τσίλλερ - "είναι λόγια που πηγάζουν από ένα βαθύ πιστεύω. Από μια συνειδητή κατανόηση, από μια αφομοίωση εθνική, μπορεί να πει κανείς. Από κάτι, που του έκρουσε την ευαίσθητη καλλιτεχνική του χορδή, από το ταλέντο του, από το ελληνοκλασικό ταμπεραμέντο του. Πάντα, στα έργα του Τσίλλερ, υπάρχει Ελλάδα και Ελλάδα θερμή και φεγγοβολούσα, τότε σε όγκο και τότε σε σχήματα. Σκεπτόταν σαν Έλληνας, γιατί ήταν Έλληνας. Ήταν γιατί το ήθελε και το πίστευε..."¹⁸.

ΓΙΑΝΝΗΣ Ε. ΧΑΤΖΗΜΑΝΩΛΑΚΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Μ. Καρδαμίτση - Α. Παπανικολάου - Κρίστενσεν: "Ernst Ziller - Αναμνήσεις". Libero, Αθήνα 1997 (σελ. 19).

(2) Μ. Καρδαμίτση - Α. Παπανικολάου-Κρίστενσεν: ό.π. (σελ. 33)

(3) Γιάννης Ε. Χατζημανωλάκης: "Ερνέστος Τσίλλερ", Εφημ. "Χρονογράφος", Πειραιά (23.2.1995).

(4) Γλαύκος Μαρκόπουλος: "Η ζωή και το έργο του Ε. Τσίλλερ". Περιοδικό "Φιλολογική Στέγη" (τόμος Γ', τεύχος 22, Χριστούγεννα 1974 - σελ. 192).

(5) Γλαύκος Μαρκόπουλος: ό.π. (σελ. 189 - 190).

(6) Γιάννης Τσαρούχης: "Ως στρουθίον μονάζον επί δώματος". Εκδόσεις Καστανιώτη. Αθήνα, 1987 (σελ. 118).

(7) Βλ. Εφημερίδα "Καθημερινή" (25.12.1994).

(8) Γλαύκος Μαρκόπουλος: ό.π. (σελ. 191-192) - Πρβλ. και Μ. Καρδαμίτση - Α. Παπανικολάου - Κρίστενσεν: ό.π. (σελ. 102), όπου μεταξύ άλλων, τονίζονται και τα εξής: "Σήμερα έχει μείνει (ο Τσίλλερ) ως ένας από τους ικανότερους αρχιτέκτονες της Ελλάδος της εποχής του Γεωργίου Α'. Εκείνο όμως, για το οποίο θα πρέπει να τον θυμόμαστε περισσότερο, είναι η αγάπη του για την Ελλάδα, στην οποία έζησε πάνω από πενήντα χρόνια. Την εποχή εκείνη πρόσφερε με το ταλέντο του και την οξυδερκεία του όλες του τις υπηρεσίες στην αρχιτεκτονική, την αρχαιολογία, ακόμα και στον εξωραϊσμό του τόπου".

Η σωζόμενη από τις δύο οικίες του βιομήχανου Π. Πατσιαδάδη, στην πλατεία Αλεξάνδρας (σήμερα ιδιοκτησίας Σταυριανάκου), από τα ωραιότερα κτίρια που σχεδίασε ο Τσίλλερ στον Πειραιά.

Η ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ ΣΤΟ ΝΕΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ

Τα παρθενώνεια γλυπτά σε όλη τους την έκταση θα μπορεί να βλέπει ο επισκέπτης του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης, έτσι όπως τα κατασκεύασε ο Φειδίας.

Αυτό αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες της μουσειολογικής μελέτης του Νέου Μουσείου Ακρόπολης η οποία ψηφίστηκε ομόφωνα από το Συμβούλιο Μουσείων. Όπως είπε ο Δημήτρης Παντερμαλής, "η αίθουσα του Παρθενώνα και η διαχείριση των γλυπτών δεν είναι μόνο μουσειολογική πρόταση, αλλά έχει και πολιτική διάσταση που αφορά στην επιστροφή των Μαρμάρων που λείπουν".

Στη συνεδρίαση, που ξεπέρασε τις τριετήσιμες ώρες, αν και τονίστηκε ο εθνικός χαρακτήρας του Μουσείου, εκφράστηκαν πολλές και σοβαρές αντιρρήσεις, οι οποίες συμπυκνώνονται τόσο στην ίδια τη φιλοσοφία που διέπει την έκθεση όσο και στις τεχνικές λύσεις που δόθηκαν για την παρουσίαση των εκθεμάτων. Παράλληλα, ετέθη ζήτημα για τη μουσειολογική μελέτη, αλλά και για το ότι η έγκριση έφτασε στο Συμβούλιο Μουσείων, ενώ η έκθεση είναι ήδη στημένη.

Σημείο αιχμής η αίθουσα του Παρθενώνα όπου οι μετόπες βρίσκονται ψηλά και η ζωφόρος και τα αετώματα χαμηλά για το βλέμμα του επισκέπτη, ενώ υπάρχουν εκμαγεία τα οποία είναι τοποθετημένα πάνω σε στύλους. Ιδιαίτερη συζήτηση έγινε για την αίθουσα των αρχαίων εκθεμάτων με τις ψηλές προθήκες και τα μικρά εκθέματα, όπου "οι κολόνες συντρίβουν τις κόρες", όπως χαρακτηριστικά υπογράμμισε η Μαρίνα Λαμπράκη - Πλάκα.

"Τα αρχαία γλυπτά που είναι στημένα ελεύθερα στον χώρο βοηθούν στο να έχει ο επισκέπτης άμεση σχέση με το έκθεμα και να μπορεί να το περιεργαστεί σε όλες του τις όψεις και τις διαστάσεις", εξήγησε ο Δημήτρης Παντερμαλής.

Ο Δημήτρης Παντερμαλής, τόσο στην εισήγησή του όσο και απαντώντας στους προβληματισμούς των μελών τόνισε ότι "θέλαμε ένα μουσείο εξωστρεφές, με φυσικό φως, απλή και καθαρή διάρθρωση", ενώ η Λίλα ντε Τσάβες είπε ότι "στηνουμε το μουσείο του 22ου αιώνα".

ΑΝΤΙΓΟΝΗ ΚΑΡΑΛΗ

(Αναδημοσίευση από την εφημερίδα "Έθνος" της 10.2.2009)

Α ν α δ ι φ ῆ σ ε ι ς

ΠΕΝΤΕ ΠΕΙΡΑΪΚΑ ΚΑΤΟΧΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Υπάρχουν κάποια παλιά πειραιώτικα έγγραφα συνταγμένα στη διάρκεια της Κατοχής και λίγο μετά, που απευθύνονται σε ανώτερα υπηρεσιακά κλιμάκια πάσης φύσεως. Αποδέκτες οργανισμοί, δημοτικές και δημόσιες αρχές, βουλευτές, υπουργοί, ο ίδιος ο πρωθυπουργός. Διαβάζοντάς τα μπορούμε κάλλιστα να τα χαρακτηρίσουμε ως "δυνατές κραυγές αγωνίας", εκφρασμένες σε χαρτί γραφομηχανής. Στα κείμενα καθρεφτίζονται τα παράπονα, οι στεναχώριες, η αγανάκτηση, η δυστυχία, η εκμετάλλευση, τα άγχη των παθόντων και εκφράζονται σχόλια, υποδείξεις, αιτήσεις για βοήθεια, προτάσεις για επίλυση των όποιων προβλημάτων που συσσωρεύεσε ο πόλεμος. Δεν σώζονται σήμερα πολλές τέτοιες επιστολές· η ιστορία τις κατέταξε στο περιθώριο δίνοντας σημασία στα μεγάλα, περιεκτικά γεγονότα. Αξία όμως έχει και η λεπτομέρεια αφού έτσι βλέπουμε τα θλιβερά αποτελέσματα της βίας στην καθημερινότητα του απλού πολίτη. Πώς από οποιαδήποτε αιτία άλλαξαν οι ρυθμοί της ζωής του και με ποιο απεγνωσμένο τρόπο προσπάθησε να ξεπεράσει το θέμα που τον βασάνιζε. Παρακάτω δημοσιεύονται τρία σπάνια ιδιωτικά έγγραφα με τόσο συναρπαστική αφήγηση που περιττεύει κάθε σχολιασμός τους, μία παράκληση των γιατρών για το αυτονόητο κι ένα καθαρά τυπικό δείγμα πρόσκλησης για μια σύσκεψη που είχε κι εκείνη το νόημά της. Μένει η πικρή γεύση ότι δεν γνωρίζουμε την άμεση κατάληξη της κάθε υπόθεσης.

1.- Εν Πειραιεί τη 28η Αυγούστου 1942. Προς τον Υπουργόν Ε-

πιστοπισμού κ. Σωτήριον Γκοτζαμάνην. Αθήνας. Κύριε Υπουργέ, ο Ιατρικός Σύλλογος Πειραιώς υποβάλλει την παράκλησιν όπως χορηγηθώσι δια τους ιατρούς τα κάτωθι είδη: 1-Οινόπνευμα, 2-Σαπούνι, 3-Βαμβάκι. Μετά τιμής.

2- Αίτησις Σταμάτας χήρας Κυριάκου Φουντικάκου, υπαλλήλου Οργανισμού Λιμένος Πειραιώς (Γραμματέως Β) περί χορηγήσεως

**Του
ΔΗΜΗΤΡΗ ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗ**

των καθυστερουμένων αποδοχών από τον Μάρτιον 1942 μέχρι σήμερα. Εν Πειραιεί τη 24/10/1943. Προς τον εξοχώτατον Πρόεδρον της Κυβερνήσεως κ. Ιωάννην Ράλην. Αθήνας.

Κύριε Πρόεδρε, Λαμβάνω την τιμήν να φέρω εις γνώσιν υμών τα κάτωθι: Την 28ην Φεβρουαρίου 1942 ο σύζυγός μου Κυριάκος Ιωάννου Φουντικάκος, υπάλληλος του Ο.Λ.Π. ταξιδεύων με κανονικήν άδειαν δια την πατρίδα μας Γερολιμένα Λακωνίας με το βενζινόπλοιο Κ.Μαστρογιάννης και αναχωρήσας εκ Πειραιώς μαζί με 69 άτομα δια Γερολιμένα, την επομένην ημέραν έξωθι του Γέρακα της Μονεμβασίας ετορπιλίσθη υπό Αγγλικών Υποβρυχίων και εκ των επιβαινόντων εξεβράσθησαν μόνον οκτώ (8) πτώματα. Μεταξύ των εκβρασθέντων πτωμάτων δεν ήτο του συζύγου μου. Η τύχη (61) εξήκοντα ενός ατόμων αγνοείται. Εξεβράσθη αλλού; Επήγαν μετά του βενζινοπλοίου εις τον βυθόν της θαλάσσης; Περισυνελέγησαν υπό του υποβρυχίου; ουδείς δύναται να το πιστοποιήσει. Αι Τοπικά Αρχαί και αι ιδικά μας επί τό-

που ουδέν εύρον και ουδέν εξηκρίβωσαν. Αι ενέργειαι μας δια του Ερυθρού Σταυρού ουδεμίαν πληροφορίαν μας παρέσχον μέχρι σήμερον.-

Κύριε Πρόεδρε, Δι' επανειλημμένων μου αναφορών προσέφυγα εις τον Οργανισμόν Λιμένος δια να πάρω τας αποδοχάς του συζύγου μου, εστάθην αδύνατον να μου τας παραχωρήσουν από τον Μάρτιον του 1942· έκτοτε δια να ζήσω μετά των τριών ανηλίκων τέκνων μου Ειρήνης 8 ετών, Βασιλικής 5 ετών και Δρακούλη 3 ετών, επώλησα όλα τα υπάρχοντά μου. Εξαντληθείσα τελείως οικονομικώς, καταφεύγουσα προς Υμάς ζητώ την σωτηρίαν μου μετά της οικογενείας μου και παρακαλώ όπως διαταχθή ο Ο.Λ.Π. και μοι καταβάλη τας αποδοχάς του {συζύγου μου} έκτοτε μέχρι σήμερον και να συνεχίση καταβάλων ταύτας ως τούτο γίνεται δια τους εν πολέμω πεσόντας και αγνοουμένους, δυνάμει του 2650/1940 Α.Ν.2666/40 {ο οποίος αφού προστατεύει} και βομβοπλήκτους και τας οικογενείας τούτων δίκαιον είναι να προστατευθώσι και οι εν θαλάσση παθόντες και αγνοούμενοι {και} αι οικογένειαι τούτων και να θεωρηθώσι και ούτοι ως εκ του πολέμου παθόντες και να τύχωσι και αι οικογένειαι τούτων των αυτών ευεργετημάτων (παραχωρήσεως αποδοχών, συντάξεως).- ...Ευπειθεστάτη, η αιτούσα.

3- Αίτησις Αγγελικής Ιωάννου Ηλιοπούλου κατοίκου Αθηνών, οδός Αγίας Ζώνης 42, Εν Αθήναις τη 26/1/1944. Προς τη Επιτροπήν Στεγάσεως. Ενταύθα.

Τυχχάνω μισθώτρια του κάτω ορόφου της ενταύθα και επί της οδού Αγίας Ζώνης αριθ. 42 οικίας

του εις το Εξωτερικόν απουσιάζοντος Ξαβερίου Στέλλα, αποτελουμένου εκ δύο δωματίων και μιάς αποθήκης, εξ ών δωματίων το έν χρησιμοποιεί ο ιδιοκτήτης μου έχων εναποθηκεύσει εν αυτώ τα έπιπλά του. Κατά συνέπειαν ο μοναδικός χώρος όν κατέχω εν τη μισθίω ταύτη οικία, είναι έν μικρόν δωμάτιον και ο διάδρομος-χωλλ.

Την μεθεπομένην του βομβαρδισμού του Πειραιώς, δύο αστυφύλακες της Αστυνομικής περιοχής Πειραιώς εγκατέστησαν αυθαιρέτως, παρά τας διαμαρτυρίας μου εις τον διάδρομον-χωλλ της οικίας μου ταύτης οκτώ (8) συγγενικά των, ως μοι είπον, άτομα, ων τα ονόματα ούτε γνωρίζω, ούτε ηδυνήθην να μάθω, και άνευ ουδεμιάς άλλης διατυπώσεως ή διαταγής εγγράφου ή προφορικής του οικείου Αστυνομικού Τμήματος ή άλλης τινός αρχής ή Επιτροπής και προ παντός χωρίς ταύτα να είναι βομβόπληκτα, ώστε νομίμως να δικαιούνται στεγάσεως.

Έκτοτε και μέχρι σήμερα όχι μόνον δεν εμερίμνησαν να εξεύρωσι κατάλληλον οίκημα ή να μοι προσκομίσωσι σχετικήν διαταγήν, αλλά παρά πάσαν έννοιαν φιλοξενίας η συμπεριφορά των και ο τρόπος διαβιώσεως των, είναι κάθε άλλο παρά η πρόπευσα καθόσον χρησιμοποιούν τα έπιπλά μου και σκεύη μου, ως και τα έπιπλά άτινα μοι έχει εμπιστευθή ο κ. Στέλλας, θραύσαντες μάλιστα το ψυγείον του. Εις παρατήρησίν μου απειπειράθησαν να με κτυπήσουν. Επίσης υπό την απειλήν κακοποιήσεως μοι αφήρεσαν τας κλείδας της οικίας μου και είμαι αναγκασμένη όταν έρχομαι εκ της εργασίας μου να αναμένω προ της θύρας της οικίας μου την έλευσίν των δια να εισέλθω.

Επειδή, Κύριε Πρόεδρε, τυγχάνω υπερήλιξ, ασθενής άπορος και άνευ κύκλου στενών συγγενών η διαβίωσίς μου μετά των ατόμων τούτων είναι αδύνατος, παρακαλώ όπως διατάξητε την εκκένωσιν της οικίας μου ταύτης,

δοθέντος μάλιστα ότι εν ουδεμιά περιπτώσει είναι δυνατόν να δικαιωθώσι στεγάσεως.- Μετά του προσήκοντος σεβασμού.

4.-Δια τα Υπουργεία Υγιεινής, Προνοίας Οικονομικών και Δικαιοσύνης.

Διαμαρτύρομαι με όλην την δύναμιν της ψυχής μου ως ιδιοκτήτης, ως φορολογούμενος και ως Έλλην πολίτης εκπληρώσας προς την πατρίδα απάσας τας υποχρεώσεις μου και δεν ζητώ παρά μόνον δικαιοσύνην.

Δυνάμει της υπ' αριθμόν 50.696 της 6-10-42 αποφάσεως του Υπουργείου Υγιεινής και Προνοίας επετάχθη το εν Πειραιεί και επί των οδών Χατζηκυριακού και Κλεισόβης κείμενον οικόπεδόν μου εκ πήχεων τ.τ.220 του οποίου είμαι κύριος νομεύς και κάτοχος.

Καθ' ήν στιγμήν ετοιμαζόμην να ανεγείρω επ' αυτού οικοδομήν, είχα συγκεντρώσει άπαν το υλικόν, είχα πληρώσει τους φόρους οικοδομής, είχα ανορύξει θεμέλια κλπ. όταν το Υπουργείον Προνοίας τη υποδειξει του Δήμου Πειραιώς το επίταξε δια πολεμικάς ανάγκας και ανήγειρε επ' αυτού εν σπουδή Αποφθειρωτικών σταθμόν μηδέποτε λειτουργήσαντα μέχρι σήμεραν.

Παρ' όλους τους ισχυρισμούς των παραγόντων της Δημαρχίας Πειραιώς ότι σπεύδουν διά να σώσουν τους Πειραιείς από την έλλειψιν ενός τοιούτου κοινωφελούς ιδρύματος αυτό δεν ήτο αλήθεια· ήταν επιχείρημα δια να καλύψει τας αρπακτικές των διαθέσεις. Και ιδού η απόδειξις. Έναντι του οικοπέδου μου υπάρχει έκτασις 80.000 πηχ.τ.τ. ανήκουσα εις το Χατζηκυριάκειον Ορφανοτροφείον και βορείως του οικοπέδου μου και εις απόστασιν 200 μέτρων υπάρχει έκτασις 15.000 πήχεων ανήκουσα εις τον Δήμον Πειραιώς (η πλατεία Ζάππα) και ερωτώ διατί δεν έκτισαν Αντιφθειρωτικών σταθμόν εις τας δημοσίας εκτάσεις ή δημοτικές αλλά επέταξαν οικόπεδον 220 πήχεων που είναι προϊόν μόχθου 40ετούς εργασίας μου. Η δε επίταξις πα-

ράνομος ούσα διότι δεν προηγήθησαν τα νόμιμα βάσει του άρθρου 19 του Συντάγματος αργά ή γρήγορα θα αρθή όπόταν ο Πειραιεύς θα μείνη πάλιν χωρίς σταθμόν. Επομένως το σκάνδαλον δεν στρέφεται εναντίον μου μόνον αλλά και εναντίον του Ταμείου της Εθνικής Οικονομίας και πρέπει να γίνη αφορμή γενικωτέρας εξετάσεως να ευρεθή τρόπος ίνα απαλλαγή μία για πάντα ο Δήμος Πειραιώς από τους μικροπαράγοντας που υποσκάπτουν τα θεμέλια της καλώς εννοουμένης εξυπηρετήσεως των κοινών συμφερόντων και αυτής της Δικαιοσύνης και όχι να περιμένουν μιάς ενδεχομένης Κατοχής την ευκαιρίαν δια να πατήσουν επί πτωμάτων με Ελαστικόν τρόπον.

Ναι...αλλ' εγώ ο οικογενειάρχης ιδιοκτήτης ο πολλαπλώς πληγείς από την πολεμικήν λαίλαπα ο υποστάς υλικήν καταστροφήν από τους βομβαρδισμούς της 11/1/1944 εις την επιχείρησίν μου και κατοικίαν μου εξακολουθώ να είμαι άστεγος μέχρι σήμεραν. Ναι άστεγος.- Μετά τιμής. Ε. Π.

5- Επιτροπή δια τα ζητήματα των βομβοπαθών εμπόρων και επαγγελματιών Πειραιώς.

Κύριον Δρακούλην Μαντούβαλον, Βουλευτήν Πειραιώς και Νήσων. Ενταύθα.

Κύριε, έχομεν την τιμήν να καλέσωμεν υμάς, ίνα λάβητε μέρος εις σύσκεψιν δια τα ζητήματα των βομβοπαθών εμπόρων, επαγγελματιών και βιοτεχνών της πόλεώς μας, η οποία θα συγκροτηθή τη προσκλήσει της ημετέρας Επιτροπής την προσεχή Δευτέραν 5ην Αυγούστου ε.έ. και ώραν 6.30 μ.μ. εις τα γραφεία του Εμπορικού Συλλόγου Πειραιώς (οδός Ιπποκράτους αριθ. 2 - Μέγαρον Συρεγγέλα).

Παρακαλούμεν, όπως αποδεχθήτε την ανωτέρω πρόσκλησιν, εκτιμώντες την σημασίαν και σπουδαιότητα του ανωτέρω θέματος δια την ανασυγκρότησιν του αγαπητού μας Πειραιώς.- Διατελούμεν μετά τιμής.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΡΑΣΟΝΙΚΟΛΑΚΗΣ

ΠΕΙΡΑΪΚΟ ΠΕΡΙΣΚΟΠΙΟ

ΓΙΑ ΤΑ 50 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΒΟΥΤΥΡΑ

Ο πνευματικός Πειραιάς τίμησε τη μνήμη του κορυφαίου Πειραιώτη πεζογράφου Δημοσθένη Βουτυρά (1872 - 1958), για τη συμπλήρωση 50 χρόνων από τον θάνατό του. Το πρωί της Κυριακής 28 Δεκεμβρίου 2008 το Διοικ. Συμβούλιο της "Φιλολογικής Στέγης" κατέθεσε στέφανο δάφνης στην προτομή του, που βρίσκεται στην πλατεία Δηλυγιάννη. Πριν από την κατάθεση ο πρόεδρος της "Στέγης" κ. Γιάννης Χατζημανωλάκης αναφέρθηκε συνοπτικά στη ζωή και το έργο του Δημοσθ. Βουτυρά, ενώ δάφνιο στέφανο κατέθεσε και ο εντεταλμένος δημοτικός σύμβουλος για θέματα Πολιτισμού κ. Δημ. Βρόντος, εκ μέρους του δημάρχου Πειραιά κ. Παναγ. Φασούλα.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΝΕΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΗΣ κ. ΚΑΤΙΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

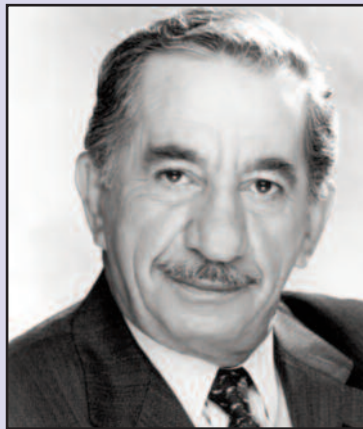
ΣΤΙΣ 20 Οκτωβρίου 2008 παρουσιάστηκε στην αίθουσα της "Βιβλιοθήκης" του *Ιδρύματος Λασκαριδής* το νέο βιβλίο (λεύκωμα) της κ. Κάτιας Μητροπούλου "Πειραιάς, ένα σεργιάνι", που κυκλοφόρησε στη σειρά των εκδόσεων Σιδέρη. Για το βιβλίο μίλησαν ο καθηγητής Αρχιτεκτονικής του Ε.Μ. Πολυτεχνείου κ. Νίκος Μπελαβίλας και ο ιστορικός τέχνης κ. Δημήτρης Παυλόπουλος. Εξάλλου στην ίδια αίθουσα οργανώθηκαν από το ίδρυμα τρεις ενδιαφέρουσες ημερίδες για τον Διονύσιο Σολωμό (10.11.2008), τον Μ. Καραγάτση (24.11.2008) και τον Μπέρτολτ Μπρέχτ (15.12.2008).

ΔΥΟ ΕΠΙΤΥΧΕΙΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΗΣ "ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΤΕΓΗΣ"

ΔΥΟ επιτυχείς εκδηλώσεις οργάνωσε, μεταξύ άλλων, η "Φιλολογική Στέγη Πειραιώς" στο κατάμεστο από εκλεκτό κόσμο αμφιθέατρο της Ελληνογαλλικής Σχολής "SAINT-PAUL".

• ΣΤΗΝ πρώτη (8.12.2008) παρουσιάστηκαν σε μια ενδιαφέρουσα συναυλία και με διαχρονική επιλογή τραγούδια από όλο τον κόσμο που άφησαν εποχή στη μέχρι τη δεκαετία του 1970 περίοδο, με τον χαρακτηριστικό τίτλο "Το άρωμα των τραγουδιών του κόσμου". Η εκδήλωση στηρίχθηκε κυρίως σε νέους καλλιτέχνες, που έδωσαν τον καλύτερο εαυτό τους, με

ΜΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΑΠΩΛΕΙΑ ΤΑΣΣΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΩΣ ΕΘΝΙΚΗ απώλεια θεωρήθηκε - και δικαίως - ο θάνατος του πρώην προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας Τάσσου Παπαδόπουλου (1934-2008), ο οποίος, κατά τη διάρκεια της πενταετούς προεδρικής θητείας του (2003 - 2008), αναδείχθηκε, πράγματι, σε ηγετική φυσιογνωμία του Κυπριακού Ελληνισμού και επέδειξε κατά την άσκηση των καθηκόντων του όχι μόνο σύνεση αλλά και αποφασιστικότητα και τόλμη. Με κορυφαία, ασφαλώς στιγμή της σταδιοδρομίας του, το ιστορικό του ΟΧΙ στο σχέδιο για το κράτος - έκτρωμα του Κόφι Ανάν, που εξήγγειλε στον Κυπριακό λαό το βράδυ της 7ης Απριλίου 2004. Ένα ΟΧΙ που αποτέλεσε ηχηρό ράπισμα προς τον απερίγραπτο γενικό γραμματέα του ΟΗΕ και που συγχρόνως έδειξε σε όλο τον κόσμο την αποφασιστικότητα ενός μικρού, πολύπαθου αλλά και υπερήφανου λαού να συνεχίσει την όλη πορεία του με αξιοπρέπεια, αδιαφορώντας για οποιεσδήποτε πιέσεις των ισχυρών της γης. Η επικύρωση με το σημαντικό ποσοστό 76% από τον Κυπριακό λαό της ιστορικής απόφασης του προέδρου του στο δημοψήφισμα που ακολούθησε, υπήρξε για τον Τάσσο Παπαδόπουλο η μεγαλύτερη δικαίωση και η επιβεβαίωση ότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, είχε εκπληρώσει στο ακέραιο το χρέος του προς τον Κυπριακό Ελληνισμό. Αυτόν που με εκδηλώσεις βαθύτατης οδύνης τον συνόδευσε στην τελευταία του κατοικία, έχοντας την επίγνωση ότι αποχαιρετά έναν μεγάλο Έλληνα και έναν άγιο ηγέτη.

υποδειγματικές εκτελέσεις, που άφησαν εξαιρετικές εντυπώσεις. Στην εκδήλωση συμμετείχαν οι μουσικοί Νίκη Γκουντούμη - Νικολάου, Valentino Beikof, Έλμα Καφετζιδάκη, ο ηθοποιός Μάνος Χατζηγεωργίου και οι τραγουδιστές Χριστίνα Πετρογιάννη, Αποστόλης Ψυχράμης, Γιάννης Κάβουρας, Ειρήνη Χατζηνίκου, Ουσίκ Χανικιάν, Στέφανος Κοντοζανής, Νέλλη Χανικιάν, Μαρία Βλαχοδημήτρη, Κώστας Ξυλάς, Ευαγγελία Σταθακοπούλου, Δέσποινα Κοντοζανή, Λιάνα Κοκόση, Έλενα Ρούσση και Σίσσυ Γαντζούδη. Επίσης η Παιδική και η Νεανική Χορωδία του "ΩΔΕΙΟΥ ΤΕΡΨΙΘΕΑΣ" - με τη συνεργασία του οποίου πραγματοποιήθηκε η εκδήλωση - υπό τη διεύθυνση της Γεωργίας Χατζημανωλάκη - Τσαγκάρη.

• ΕΞΑΛΛΟΥ, στις 26.1.2009, παρουσιάστηκε το νέο ποιητικό βιβλίο του κ. Αντώνη Ζαρίφη "Γεγονότα Ερήμην μας", που κυκλοφόρησε πρόσφατα στη σειρά των εκδόσεων της "Φιλολογικής Στέγης". Μετά από εισήγηση του προέδρου της "Στέγης" κ. Γιάννη Χατζημανωλάκη, το βιβλίο παρουσίασαν ο κριτικός λογοτεχνίας κ. Πέτρος Μαριόλης και ο λογοτέχνης κ. Χρίστος Αδαμόπουλος. Ποιήματα του κ. Α. Ζαρίφη - ο οποίος βαθύτατα συγκινημένος ευχαρίστησε στο τέλος όλους τους συντελεστές της εκδήλωσης - απέδωσαν οι ηθοποιοί Ελευθερία Χατζηδουλή, Μαρία Βλαχοδημήτρη, Όλγα Ιωσηφίδου, Μάνος Χατζηγεωργίου, Ουσίκ Χανικιάν και Κωνστ. Σταματάκος, με την Έλμα Καφετζιδάκη στο πιάνο.

Ο ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ "ΑΤΤΙΚΟΝ"

Ο ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ κινηματογράφος "Αττικόν", ο οποίος, τα τελευταία χρόνια, παρέμενε αναξιοποίητος, μετά την πρόσφατη ανακαίνισή του από τη Δημοτική Αρχή, επαναλειτουργεί ήδη, με παρουσίαση ταινιών πρώτης προβολής. Ο κινηματογράφος, με τη νέα μορφή του, εγκαινιάστηκε στις 13 Νοεμβρίου 2008 με ομιλίες του προέδρου της ΔΕΠΑΠ κ. Δημ. Γκερλέ και του δημάρχου Πειραιά κ. Παναγ. Φασούλα. Ακολούθησε εμφάνιση των Μουσικών Συνόλων της UNESCO Πειραιώς και Νήσων με τη Μολδαβή υψίφωνο Νταϊάνα Μπαβέι, προβολή ντοκιμαντέρ για τον Πειραιά και τέλος, προβολή της ταινίας "Νύχτες στη Ροδάνθη" με τους Ρίτσαρντ Γκίρ και Νταϊάν Λέιν.